

DOI: 10.18039/ajesi.825067

Psychological Resilience of High School Senior Students in the Context of Perceptions of the University Entrance Exam and Five-Factor Personality Traits ¹

Mehmet İhsan ÇAKMAK², Esra CEYHAN³

Date Submitted: 12.11.2020 **Date Accepted:** 04.03.2022 **Type⁴:** Research Article

Abstract

This study aims to examine the resilience levels of senior high school students in the context of their metaphorical perception of the university entrance exam and their five-factor personality traits. The study group consists of 971 senior high school students. The Child and Youth Resilience Measure, the Adjective Based Personality Test and the Personal Information Form were used to determine the metaphorical perception of the university exam. Content analysis, t-test, one-way ANOVA and stepwise regression analysis were used to analyze the data. The study found 68.9% of the senior high school students produced metaphors with negative emotions such as anger-reproach, stress, fear, while 27.9% produced metaphors of hope. Re-categorization of these metaphors, as regards the perception of exam as opportunity/threat, revealed resilience of senior high school students who perceive the university entrance exam as an opportunity is higher than those who perceive the exam as a threat. Furthermore, the five-factor personality traits were analyzed whether to predict resilience as regards perceiving the university entrance exam as an opportunity or threat. It was found conscientiousness, neuroticism and extroversion, which are the sub-dimension of five-factor personality traits, significantly predicted resilience in both groups. However, those who perceived the university entrance exam as a threat, openness and agreeableness following conscientiousness, neuroticism and extroversion were found to be significant predictors of resilience. The study revealed the resilience of high school seniors is the main determinant of their perception of the university exam and personality traits; therefore, it is important to develop positive perceptions about the university exam.

Keywords: five factor model of personality, resilience, university entrance exam.

Cite: Çakmak, M. İ., & Ceyhan, E. (2022). Psychological resilience of high school senior students in the context of perceptions of the university entrance exam and five-factor personality traits. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(2), 322-358. <https://doi.org/10.18039/ajesi.825067>

¹ This study was produced from the master's thesis titled "Analysing the Psychological Resilience Level of High School Senior Students in the Context of the Perceptions of the University Entrance Exam" supported by the Anadolu University BAP unit with the project code 1703E320.

² (Corresponding author) Psychological Counselor, Ministry of National Education, Turkey, mehmetihsancakmak@anadolu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2400-9686>

³ Prof. Dr., Anadolu University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Turkey, eceyhan@anadolu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1149-2453>

⁴ This research study was conducted with Research Ethics Committee approval of Anadolu University, dated 24.04.2017 and issue number 44241.

DOI: 10.18039/ajesi.825067

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlıklarının Üniversiteye Giriş Sınavına İlişkin Algıları ve Beş Faktör Kişilik Özellikleri Bağlamında İncelenmesi¹

Mehmet İhsan ÇAKMAK², Esra CEYHAN³

Gönderim Tarihi: 12.11.2020

Kabul Tarihi: 04.03.2022

Türü⁴: Araştırma Makalesi

Öz

Bu araştırmanın amacı lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeylerini üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforik algıları ve beş faktör kişilik özellikleri bağlamında incelemektir. Çalışma grubunu lise son sınıfta öğrenimini sürdüren 971 lise öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği, Sıfırlara Dayalı Kişilik Testi ve üniversite sınavına ilişkin metaforik algıyı belirlemek amacıyla Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verilerin analizi sürecinde içerik analizi, t testi, tek yönlü ANOVA ve aşamalı regresyon analizi kullanılmıştır. Araştırmada üniversiteye giriş sınavına ilişkin lise son sınıf öğrencilerinin %68,9'u öfke-sitem, stres, korku gibi olumsuz duygular içeren metaforlar üretirken %27,9'u ise umut duygusu içeren metaforlar ürettikleri bulgularına ulaşılmıştır. Bu metaforların yeniden kategorize edilmesi sonucunda ortaya konulan sınavı fırsat/tehdit olarak algılama durumlarına göre üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılayan lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlığının sınavı tehdit olarak algılayanlara göre daha yüksek olduğu bulgusuna erişilmiştir. Ayrıca üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumuna göre beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik sağlığı yordama durumu incelenmiştir. Üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumuna göre iki grupta da beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından sırasıyla sorumluluk, nevrozizm ve dışadönüklüğün psikolojik sağlığı anlamlı düzeyde yordadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak algılayanlarda ise sorumluluk, nevrozizm ve dışadönüklükten sonra deneyime açıklık ve yumuşak başlılık da psikolojik sağlığın anlamlı düzeyde yordayıcıları olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlıklarında üniversite sınavına ilişkin algılarının ve kişilik özelliklerinin temel belirleyici olduğu ve üniversite sınavına ilişkin olumlu algılar geliştirmenin önemli olduğu ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: beş faktör kişilik özellikleri, psikolojik sağlık, üniversiteye giriş sınavı.

Atıf: Çakmak, M. İ., ve Ceyhan, E. (2022). Lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlıklarının üniversiteye giriş sınavına ilişkin algıları ve beş faktör kişilik özellikleri bağlamında incelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 12(2), 322-358. <https://doi.org/10.18039/ajesi.825067>

¹ Bu çalışma, Anadolu Üniversitesi BAP birimince 1703E320 proje koduyla desteklenen, "Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavına Yönelik Algıları Bağlamında Psikolojik Sağlık Düzeylerinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

² (Sorumlu Yazar) Psikolojik Danışman, Milli Eğitim Bakanlığı, Türkiye, mehmetih sancakmak@anadolu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-2400-9686>

³ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Türkiye, eceyhan@anadolu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-1149-2453>

⁴ Bu çalışma Anadolu Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu 14.04.2017 tarih ve 44241 sayılı Etik Kurul Onayı alınarak gerçekleştirilmiştir.

Giriş

Ergenlik fiziksel/bedensel, duygusal, bilişsel ve sosyal gelişmelerle ön plana çıkan ve bireyin başa çıkması gereken değişimlerin olduğu bir dönemdir. Bedensel değişimlerle birlikte çocukluk döneminden yetişkinliğe uzanan bir değişim evresi olan ergenlik pek çok gelişim görevini de beraberinde getirmektedir (Gander ve Gardiner, 2007; Yavuzer, 2016). Bununla birlikte ülkemizde büyük ölçüde lise öğrenimini kapsayan ergenlik döneminde bireyler, kariyerlerini etkileyebilecek kadar ciddi bir sınav olan üniversiteye giriş sınavıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplum tarafından ciddi önem atfedilen üniversiteye giriş sınavına girecek olan bireyler, ergenlik döneminin gelişimsel sorunlarının yanında geleceklerini belirleyecek olan üniversite giriş sınavıyla mücadele etmektedirler. Bu mücadele bireylerde kaygı, tedirginlik ve stres oluşturmaktadır (Ekici, 2005). Öte yandan üst eğitime geçmek için zorunlu olan sınavda, sınav sisteminde sık sık gerçekleştirilen değişimlerin sınava girecek adayları olumsuz etkilediği de bilinmektedir (Güngör Aytar ve Kurtoğlu Karataş, 2017; Kelecioğlu, 2002). Öğrencilerin sınav sonucuna göre yapacakları seçimin meslek hayatlarının başlangıcı oluşu, sınava hazırlık sürecinde verilen emeklerin boşa gitmesini istememeleri ve sınava tekrar girmek zorunda kalmak gibi durumlar öğrencilerin korku, öfke, üzüntü ve kaygı gibi duygular yaşamalarına sebep olabilmektedir. Ayrıca sınava hazırlık sürecinde yaşanan kaygı öğrencilerin motivasyonunu da olumsuz yönde etkilemektedir (Karaçor, 2017). Bu bağlamda sınavın kendisine ilişkin durumlar bireylerin motivasyonlarını olumsuz yönde etkileyebildiği ve bu durumun sınava hazırlık sürecini olumsuz etkilediği söylenebilecektir.

Ülkemizde 1974'ten beri uygulanan üniversiteye giriş sınavı sisteminde pek çok değişim yaşanmıştır. Yaşanan son değişim ise 2017 yılında gerçekleşmiştir (Hevedanlı ve Ekici, 2011; ÖSYM, 2019). Bu araştırmanın gerçekleştirildiği 2017-2018 eğitim öğretim yılında ise 2010'dan bu yana uygulanan Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Sistemi (ÖSYS) yerine Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) sistemine geçilmiştir. Böylece sınavın ismi, takvimi, test bazında soru sayıları, soru tipleri ve puan türleri başta olmak üzere pek çok değişiklik gerçekleştirilmiştir (ÖSYM, 2018a). Ayrıca 2018 yılında gerçekleştirilen YYS'ye 2.381.412 aday başvuru yapmış; ancak kontenjan sayısı 839.490 olarak açıklanmıştır (ÖSYM, 2018b; ÖSYM, 2018c). Yani sınava giren üç öğrenciden yalnızca biri üniversiteye yerleşebilmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi ortaöğretim kurumlarından mezun olan öğrenci sayısının, yüksek öğretim kurumlarının sınavla aldığı öğrenci sayısından daha fazla olması, sınav sürecini bir yarış haline getirmektedir (Kulaksızoğlu, 1991). Bu çerçevede ülkemiz şartları dikkate alındığında, bireylerin kariyer basamaklarında ilerleyebilmeleri için önkoşul olan üniversiteye giriş sınavının, ergenlik dönemindeki bireyler için mücadele edilmesi gereken önemli bir stres faktörü olduğu söylenebilir.

Üniversite giriş sınavı gibi yaşamla birlikte gelen önemli stres kaynaklarına ve olumsuz durumlara bazı bireyler olumlu şekilde uyum sağlayan bireyler haline gelmektedirler (Hutchinson ve diğerleri, 2011; Grotberg, 1996; Luthar ve Zigler, 1991). Aynı zamanda bireylerin zorlayıcı yaşantılar karşısında uyum sağlayarak kendi yeterlilikleri kapsamında gelişmesini vurgulayan bir potansiyelin olduğuna ilişkin pek çok araştırma bulgusu bulunmaktadır (Masten ve Powell, 2003; Yates, Tyrell ve Masten, 2014). Bu noktada psikolojik sağlık kavramı, olumsuz yaşam olayları, stres ve travma karşısında bireylerin gösterdiği farklı tepkileri açıklamada kullanılmaktadır (Özer ve Deniz, 2014).

Psikolojik sağlık, önemli zorluklara maruz kalınması durumlarında bireyin sağlığını korumasına destek olarak iyi hissetmesini sağlayan; kültürel açıdan anlamlı olan ve kabul edilebilir yolları seçebilme kapasitesi şeklinde tanımlanmaktadır (Ungar, 2008). Bu çerçevede

psikolojik sağlamlık bireyin zorlayıcı durumlara uyum sağlamasını içeren durumları kapsamaktadır (Masten ve Obradovic, 2006). Bununla birlikte psikolojik sağlamlık bireyin değişime uyum sağlamasını içeren dinamik bir süreç olup (Kararımk, 2006), yaşantıların bir sonucu ya da statik bir durumdan çok bireyin çevresiyle etkileşiminin sonucunda ortaya çıkan süreçleri betimlemektedir (Liebenberg ve diğerleri, 2012). Buradan da anlaşılacağı üzere, psikolojik sağlamlıktan söz edebilmek için bireyin uyum sağlamakta zorlandığı durumlarla baş etmek noktasında etkin girişimi önkoşul niteliğindedir (Masten ve diğerleri, 1990; Luthar ve Cicchetti, 2000; Masten ve diğerleri, 2009). İnsan yaşamındaki her değişim uyum sürecini beraberinde getirmektedir. Uyum biyolojik temelli bir kavram olup uyum sağlamakta başarılı olan bireyler hedeflerine ulaşmaktan zevk alan, üretken ve kendi yaşamı üzerinde kontrol sahibi bireyler olarak karşımıza çıkmaktadır (Erdoğan ve diğerleri, 2005). Psikolojik sağlamlık bireyin stres içeren durumlarla başa çıkmakta kullandığı, kültürel bağlamda anlamlı yolların incelenmesiyle ortaya konulmakta ve bireysel gelişimi güçlendiren özellikleri betimlenmektedir (Ungar ve Liebenberg, 2011). Ayrıca psikolojik sağlamlık bireyin ya da sistemin durum değişikliğinin ardından yeniden eski dengesine dönmesi olarak da tanımlanmaktadır (Korkut, Owen ve diğerleri, 2017). Buradan hareketle bireyin zorlayıcı olaylar ya da durumlar karşısında dengesini kurabilmek için uyum sağlama durumunun da psikolojik sağlamlıkla ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Psikolojik sağlamlık, kişilik özellikleri gibi doğuştan gelen özellikler ile sonradan kazanılan çevresel etmenlere göre farklılık gösterebilmektedir (Kararımk, 2006). Bununla birlikte psikolojik sağlamlığa ilişkin yapılan tanımlar incelendiğinde bireyin risk ya da zorluklarla karşılaşması, koruyucu faktörler olarak adlandırılan birtakım kişilik özelliklerinin duruma uyum sağlamayı kolaylaştırması gibi ortak noktalar yer almaktadır (Işık, 2016). Bu etmenlerden olan risk ve koruyucu faktörlere ilişkin farkındalık sahibi olmak, stresli yaşam olayları ile baş etme sürecinde bireyleri desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır (Garmezy ve Masten, 1986). Risk faktörleri, olumsuz sonuçları ngren ölçülebilir özellikleri betimlemektedir (Luthar, 2006; Masten ve diğerleri, 2009; Wright ve diğerleri, 2013; Yates ve diğerleri, 2014). Koruyucu faktörler ise bireylerin problemlerle karşılaşmaları ve baş etmeleri noktasında daha güçlü olmalarını sağlayan, risk faktörlerinin stres yaratan durumun üzerindeki etkilerini azaltan veya önleyen etmenler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Koruyucu faktörler psikolojik sağlamlığı doğrudan oluşturmaktan ziyade risk içeren durumların ve olumsuz yaşam olaylarının birey üzerindeki etkilerini hafifletmektedir (Masten ve diğerleri, 1990; Luthar ve Cicchetti, 2000). Bireylerin psikolojik sağlamlıklarına etki eden faktörleri risk faktörü veya koruyucu faktör olarak keskin çizgilerle birbirinden ayırabilmek de her zaman mümkün olmamaktadır. Bir özelliğin risk faktörü ya da koruyucu faktör olması, içinde bulunulan durum ve durumun birey üzerindeki etkilerine göre belirlenmektedir (Luthar ve Cicchetti, 2000; Masten ve diğerleri, 2000). Örneğin bireyin deneyime açık oluşu olumlu deneyimlerle karşılaşıldığında koruyucu faktör olarak rol oynarken olumsuz deneyimlerde ise risk faktörü olarak karşımıza çıkabilmektedir (Obradovic ve diğerleri, 2010).

Problem Durumu

Psikolojik sağlamlık psikolojik ve çevresel açıdan önem taşıyan zorlayıcı durumlarla karşılaşılması durumunda bireylerin kültürel açıdan anlamlı yollar kullanmaları ile ortaya çıkmaktadır (Grotberg, 1996; Luthar ve diğerleri, 2000; Ungar, 2008; Wright ve diğerleri, 2013; Doğan, 2015; Ungar, 2016). Psikolojik sağlamlığı yüksek bireyler yaşamlarına ve işlerine karşı güçlü bir bağlılık duygusuna sahip olup çevresinde olup bitenlerle aktif şekilde

ilgilenmektedirler. Bununla birlikte içsel motivasyonları yüksek olup kendi amaç duygularını yaratabilmektedirler (Bartone, Roland, Picano ve Williams, 2008). Bu bağlamda bireyin içinde bulunduğu çevrede anlamlı olan stresörler karşısında sahip olduğu potansiyel ile olumlu uyumunu sağladığı durumların da psikolojik sağlamlığa dair göstergeler sunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca stresli yaşam olayları da bir stresör işlevi gördüğü için risk faktörü kapsamında değerlendirilmektedir (Masten ve diğerleri, 2009). Maruz kalınma durumunda bireyin risklerle karşılaştığı stresörler ise bağlamsal ve kültürel kaynaklardan beslenmektedir (Liebenberg ve diğerleri, 2012). Başka bir ifade ile stresörler bireyin gelişimini aksatabilmek ve olumsuz sonuçları yordamak açısından bir risk olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevede içinde bulunduğumuz kültürel koşullar göz önünde bulundurulduğunda bireyin geleceğine yön vereceği düşünülen bu sınavın birey ve çevresi için bir stres faktörü olduğu söylenebilir.

Alanyazında psikolojik sağlamlığı risk faktörü veya koruyucu faktör olarak etkileyebilen cinsiyet, aile özellikleri, sosyoekonomik düzey ve ebeveyn nitelikleri gibi özellikler bulunmaktadır (Garmezy ve Masten, 1986). Bunun yanında zeka seviyesinin yüksek oluşu (Luthar, 2006), zorlayıcı yaşantılarla karşı karşıya gelmek, mevcut baş etme kapasitesini kullanabilmek, sosyal destek ağına sahip olmak (Carr, 2011), bireyin bağlamsal özellikleri kapsamında anlamlı kabul edilen istekleri, sosyal ve akademik başarının varlığı, toplumun bireyden beklentilerinin karşılanabilmesi, yaşamdan zevk almak, duygusal sorunların veya genele yayılmış mutsuz bir ruh halinin olmaması (Masten ve diğerleri, 2009) gibi bazı özellikler zorlayıcı yaşantılarla başa çıkmak açısından bir yeterlilik oluşturarak koruyucu faktörler arasında bulunmaktadır (Garmezy ve Masten, 1986). Bunun yanında psikolojik sağlamlık bireyin bulunduğu kültüre ve bağlama göre anlam kazanmaktadır (Ungar, 2008). Bu bağlamda, psikolojik sağlamlıkla ilişkili olan koruyucu faktörler ve risk faktörleri bireyin içinde bulunduğu kültüre ve bağlama göre değişiklik gösterebilmektedir. Bireyden uyması beklenen kurallar ve toplumsal normlar, bireyin gelişim özelliklerini ve yaşamındaki başarı hissini etkileyebilme potansiyeline sahip olup üniversiteye giriş sınavında başarılı olmak da toplumsal bağlamda bireyden beklenenler arasında yer almaktadır. Bu beklentiler, bazı bireyler için gelişimsel fırsatlar olarak algılanırken bazı bireyler için ise tehdit edici bir durum olarak algılanabilmektedir. Bu bağlamda sınava girecek bireylerin üniversite sınavlarına ilişkin duygu, düşüncelerinin ortaya konulması önem kazanmaktadır. Bireylerin duygu ve düşüncelerinin ortaya konulması noktasında ise metaforlar kullanılmaktadır. Çünkü metaforlar bireylerin soyut ve karmaşık olgular karşısında somut olandan hareketle olgular arasında anlam transferi yaparak belirsiz olguları somutlaştırmalarına olanak sağlamaktadır (Fetah ve diğerleri, 2014). Yani sınav gibi bir olgunun birey için ifade ettiği anlamı somutlaştırmak amacıyla metaforların işlevsel rol oynayacağı söylenebilecektir.

Bireyin üniversite sınavı gibi stres içeren yaşam olayları ile karşılaşması sürecinde bir direnç kaynağı işlevi gören, bireyin stresle mücadelesini arttıran psikolojik sağlamlığın (Bartone, Roland, Picano ve Williams, 2008; Terzi, 2008) beslendiği farklı kaynaklar da bulunmaktadır. Bu kaynaklardan biri kişiliktir. Zira psikolojik sağlamlık, kişilik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan ve bireyin karşılaştığı yeni durumlara olumlu uyum sağlamayı kapsayan bir özellik olarak betimlenebilmektedir (Demirbaş, 2010). Kişilik özelliklerinin psikolojik sağlamlık düzeylerine ilişkin önemli bir yordayıcı olduğu araştırmalarda ortaya konulmaktadır (Fayombo, 2010; Özer, 2013; Topçu, 2017). Bu çerçevede bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinde kişilik özelliklerinin önemli bir faktör olabileceği söylenebilir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Üniversiteye giriş sınavı gibi bir zorlayıcı yaşantıyı içinde barındıran ergenlik döneminde, farklı problem durumları gelişebilmektedir. Psikolojik açıdan sağlam olan ergenlerin nasıl sağlam olduğu, onları diğer ergenlerden daha güçlü kılan faktörler, risk içeren zorlayıcı durumlar karşısında güçlü kalabilmeleri psikolojik sağlık araştırmaları bağlamında ele alınmaktadır (Carr, 2011). Ergenlik döneminden kaynaklanan değişimlerin yanında üniversiteye giriş sınavı gibi ciddi bir engel ile yüzleşen bireylerin zorlanması ve ayakta kalabilmek için gayret etmesi noktasında psikolojik sağlamlığa ilişkin gerçekleştirilecek olan kültüre duyarlı önleyici çalışmalar büyük önem taşımaktadır (Kararımak, 2006; Luthar ve Cicchetti, 2000; Özer ve Deniz, 2014). Bu bağlamda psikolojik sağlık kavramı ve psikolojik sağlamlığın desteklenmesi büyük önem kazanmaktadır. Bununla birlikte ciddi anlamda büyük önem yüklenen üniversiteye giriş sınavı, sınavın bu bireyler üzerindeki etkileri ve sınava girecek bireylerin psikolojik sağlamlıkları noktasında yapılan sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Üniversite sınavına hazırlık süreci, bireyin kariyeri için bir ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin yoğun bir çalışma programıyla baş etmek durumunda kalmaları, sosyal yaşamlarının oldukça kısıtlı olması, arkadaşları ile rekabet ve yarış içerisinde olmaları, ailenin sürekli çalışma ve başarı beklentileri gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Ayrıca bireylerin üniversiteye giriş sınavına hazırlık sürecinde, bu süreçle ilişkin duyguları ve düşünceleri büyük önem taşımaktadır (Ekici, 2005). Üniversiteye giriş sınavının adaylar üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla bireyin sınava ilişkin algılarını gösteren metaforların incelenmesi önemli bir kaynaktır (Koçak ve diğerleri, 2017). Tüm bunlar dikkate alındığında bu amaçla gerçekleştirilecek çalışmaların sürdürülmesinin alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Ergen için zorlayıcı/travmatik bir yaşantı olabilecek üniversiteye giriş sınavı ile zarar görmeden başa çıkabilmelerini sağlamak ve yaşanan değişime uyumlarını kolaylaştırmak bağlamında ön plana çıkan özelliklerden biri olan psikolojik sağlamlığın ve psikolojik sağlamlığı besleyen kişilik özelliklerinin, koruyucu faktörlerin ve risk faktörlerinin araştırılmasına ve bu bilgiler doğrultusunda önleyici ve gelişimsel çalışmaların gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Benzer şekilde elde edilen bulguların üniversiteye giriş sınavına hazırlanan lise son sınıf öğrencilerinin farkındalıklarını artırmanın da büyük önem taşıyacağı düşünülmektedir. Lise kademesinde hizmet veren okul psikolojik danışmanları ve ergenler ile çalışan ruh sağlığı uzmanları, bu bireylerin psikolojik sağlamlıklarını güçlendirmek ve üniversiteye giriş sınavına hazırlık süreciyle kişilik özellikleri bağlamında ne tür çalışmalar gerçekleştirilebileceği noktasında bu çalışmanın bulgularından yararlanabileceklerdir. Bu bağlamda bu araştırmanın amacı lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforları ile psikolojik sağlık düzeylerini üniversiteye giriş sınavına yönelik algıları ve beş faktör kişilik özellikleri açısından ortaya koymaktır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorular araştırılmıştır:

1. Lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforları nasıldır?
2. Üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılayan lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeyleri anlamlı bir biçimde farklılık göstermekte midir?
3. Lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumlarına göre beş faktör kişilik özellikleri onların psikolojik sağlamlıklarını yordamakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma lise son sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavına ilişkin metaforik algıları bağlamında psikolojik sağlamlık düzeylerini ve üniversiteye giriş sınavını fırsat-tehdit olarak algılama durumlarına göre beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik sağlamlığı yordayıcılığını ortaya koymayı amaçlayan betimsel bir çalışmadır. Bu amaç doğrultusunda mevcut araştırmada nitel ve nicel verilerin birlikte kullanılmasını içeren karma yöntemden yararlanılmıştır. Karma yöntemin (çoklu strateji) eş zamanlı olarak isimlendirilen deseninin (Robson, 2015) kullandığı bu araştırmada karma yöntemin ön plana çıkan özelliklerinden biri olan nitel ve nicel verilerin birbirini destekleyerek bulguların geçerliliğini arttırmak, farklı araştırma sorularına yanıt aramak ve üniversiteye giriş sınavı gibi bir olguyu ele alma sürecini kolaylaştırmak amaçlanmıştır. Karma desen, birbirinden bağımsız olan desenleri birleştirmenin ötesinde birbirinden farklı araştırma stratejilerinin araştırma amacı çerçevesinde bir arada kullanılmasıdır (Bedir Erişti, 2011; Robson, 2015). Bu çerçevede mevcut araştırmada nitel ve nicel verilerin birlikte kullanılarak birbiriyle ilişkilendirilerek mevcut durumun olabildiğince net biçimde incelenebilmesine olanak tanıyan karma desen kullanılmıştır. Bununla birlikte araştırmada karma desenin doğasına uygun olarak nitel ve nicel verilerin analizi için birbirinden farklı işlemler yapılmıştır.

Araştırmanın nitel boyutunda lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin algılarını metaforlarla betimlemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda içerik analizi kullanılmış ve katılımcılar tarafından üretilen metaforlar analiz edilmiştir. Araştırmanın nicel boyutunda ise lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının üniversiteye giriş sınavına ilişkin algıları bağlamında incelemek ve bu sınavı fırsat veya tehdit olarak algılama durumlarına göre beş faktör kişilik özelliklerinin, lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarını yordayıcılık düzeyini incelemek amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın nicel boyutu değişkenler arasındaki ilişkiyi, değişimi ve bu değişimin boyutunu ortaya koymayı hedefleyen ilişkiisel tarama modelini içermektedir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2016; Karasar, 2007).

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Eskişehir ilinde bulunan devlet liselerinde öğrenimini sürdüren ve üniversiteye giriş sınavına girecek olan 12. Sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Eskişehir il merkezinde yer alan Tepebaşı ve Odunpazarı ilçelerindeki devlet liselerinde öğrenimini sürdüren ve 12. sınıfa devam eden 6651 öğrenci bulunmaktadır. Bu 6651 öğrenci arasından okul türlerine göre uygun örnekleme yöntemiyle 1624 katılımcıdan veriler toplanmıştır. Uygulama gerçekleştirilen 1624 katılımcı çalışma grubunun %24,4'ünü oluşturmuştur. Bununla birlikte veri setini eksik ve hatalı tamamlayan 200 kişi metafor sorusunu yanıtlamayan 301 ve metaforlar üzerinde uzmanlar arası görüş birliği sağlanamayan 97 katılımcının verisi istatistiksel işlem dışında bırakılmıştır. Böylece araştırmanın analizi hem nitel hemde nicel verileri eksiksiz tamamlayan 971 katılımcının verileri ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunun %55,8'i kadın, %44,2'si erkek olup araştırmaya katılan öğrencilerin %43,3'ü Anadolu Lisesi, %34,3'ü Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, %8,2'si İmam hatip Lisesi, %6,9'u Fen Lisesi, %3,8'si ise Güzel Sanatlar Lisesi, %3,5'i Sosyal Bilimler Lisesinde öğrenimini sürdürmektedir.

Veri Toplama Araçları

Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği (ÇGPSÖ)

Liebenbern, Ungar ve Van de Vijver (2012) tarafından 11 ülkeden toplanan veriler ışığında geliştirilen bu ölçek üç alt ölçeğe ve sekiz alt boyuta sahip olup, toplamda 28 maddeden oluşmaktadır. Beşli likert yapıya sahip olan bu ölçek “Beni tamamen tanımlıyor (5)” ve “Hiç tanımlamıyor (1)” arasında derecelendirilmekte ve ölçekten alınan puanların yükselmesi psikolojik sağlık düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir. Ölçek Arslan (2015) tarafından Türkçeye uyarlanmış; ortaokul ve lisede öğrenimini sürdüren öğrencilerle geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek amacıyla doğrulayıcı faktör analizi gerçekleştirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre ölçeğin RMSEA değeri incelendiğinde, ,060 (%90, ,045-,080) düzeyinde bir uyum indeksine sahip olduğu, diğer uyum indekslerinden GFI'nın ,94, NFI'nın ,94, CFI'nın ,97, ve IFI'nın ,97 olduğu görülmüştür. Standardize edilmiş RMR değerine bakıldığında ise, uyum indeksinin ,039 olduğu görülmektedir. Bu bağlamda analiz sonuçları ölçeğin üç faktörlük yapısının iyi düzeyde uyum değerlerine sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeğin standardize edilmiş regresyon değerleri ,37 ve ,74 arasında değişmekte olup ve toplam iç tutarlılık katsayısı ,92 bulunmuştur. Bununla birlikte ölçeğin madde toplam korelasyon değerleri ,43 ve ,65 arasında değişmektedir. Ölçeğin alt ölçeklerine ilişkin iç tutarlılık katsayıları ise ,80 ve ,82 arasında değişmekte olup analiz sonuçları ölçeğin ergenlerde psikolojik sağlamlığı değerlendirmede geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu göstermiştir. Mevcut çalışmada ölçeğin iç tutarlılık katsayısı ,89 olarak hesaplanmıştır.

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT)

Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT), Bacanlı, İlhan ve Aslan (2009) tarafından Beş Faktör Kişilik Özellikleri Kuramının faktörlerine uygun sıfat çiftleri kullanılarak kişilik araştırmalarında kullanılmak üzere hem kısa hem pratik bir araç ortaya koymak amacıyla geliştirilmiştir. Gerçekleştirilen analizlere dayalı olarak testin psikometrik özellikleri uygun düzeyde bulunmuştur. Kuramsal çerçevede Sorumluluk, Deneyime Açıklık, Dışadönüklük, Yumuşak Başlılık ve Duygusal Dengesizlik/Nevrotizm olmak üzere beş kişilik boyutunu temsil edebilecek birbirine zıt 40 sıfat çiftinden oluşan ve 1-7 arasında derecelendirilen likert tipi bir ölçektir. Uygulamasında bireyin iki zıt uçta bulunan sıfatlardan kendisini hangisine daha yakın gördüğüne uygun boşluğu işaretlemesi beklenmektedir. Alt ölçeklere ilişkin yüksek puanlar bireylerin kişilik özellikleri açısından o boyutta yer aldığını göstermektedir. SDKT'nin yapı geçerliğini test etmek amacıyla Temel Bileşenler Faktör Analizi gerçekleştirilmiş ve yapılan analiz sonucunda beş faktörün teste ait varyansın %52,63'ünü açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Dışadönüklüğün faktör yükleri ,568 ile ,790 arasında değişen dokuz maddeden oluştuğu ve teste ait varyansın %23,20'ini açıkladığı görülmüştür. Yumuşak Başlılığın yükleri ,778 ile ,605 arasında değişen 9 maddeden oluştuğu ve bu maddelerin teste ait varyansın %10,45'ini açıkladığı görülmüştür. Sorumluluğun faktör yükleri ,861 ile ,665 arasında değişen yedi maddeden oluştuğu ve teste ait varyansın %9,15'ini açıkladığı görülmüştür. Duygusal Dengesizliğin yükleri ,719 ile ,367 arasında değişen yedi maddeden oluştuğu ve teste ait varyansın %5,26'sını açıkladığı görülmüştür. Son olarak Deneyime Açıklığın yükleri ,793 ile ,491 arasında değiştiği ve teste ait varyansın %4,56'sını açıkladığı görülmüştür. Testin uyum geçerliğini test etmek için Sosyotropi Ölçeği, Çatışmalara Tepki Ölçeği, Negatif-Pozitif Duygu Ölçeği, Sürekli Kaygı Envanteri gibi araçlar kullanılmıştır. Genel olarak incelendiğinde, testin

boyutlarının uyum geçerliği için kullanılan ölçeklerle orta düzeyde ve anlamlı bir yapı ortaya koyduğu ve bu yapının uyum geçerliği açısından önemli olduğu söylenebilmektedir (Bacanlı ve diğerleri, 2009). SDKT'nin güvenilirlik çalışmalarında 285 katılımcıdan elde edilen veriler ile testin iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Ayrıca 90 katılımcıya iki hafta arayla test uygulanmıştır. Testin boyutlarının iç tutarlık katsayılarının ,73 ile ,89 aralığında değiştiği ve en yüksek iç tutarlık katsayısının Dışadönüklük (.89), en düşük iç tutarlık katsayısının ise Duygusal Dengesizlik (.73) boyutuna ait olduğu görülmüştür (Bacanlı, İlhan ve Aslan, 2009). Ünal (2013) tarafından ölçeğin lise öğrencileri için güvenilirlik çalışması gerçekleştirilmiştir. 502 lise öğrencisi ile gerçekleştirilen ilgili çalışmada ölçeğin toplam puana yönelik iç tutarlılık katsayısı Cronbach Alpha yöntemiyle ,831 şeklinde bulunmuştur. Yılmaz (2016) tarafından ergenlerle gerçekleştirilen çalışmada Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi'nin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları alt boyutlar için ise sırasıyla ,84, ,77, ,81, ,65 ve ,73 olarak hesaplanmıştır. Mevcut çalışma kapsamında ise Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi iç tutarlılık katsayısı alt boyutlar olan dışadönüklük ,85, yumuşak başlılık ,80, deneyime açıklık ,66, sorumluluk ,66 ve nevrozizm ,59 olarak hesaplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacılar tarafından geliştirilen formda katılımcıların cinsiyetlerine, okul türlerine ve üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforlarına yönelik 3 soru yer almaktadır.

Veri Toplama Süreci

Verilerin toplanması sürecinde öncelikle Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan ve Eskişehir İl Milli Eğitim Müdürlüğünden gereken izinler alınmıştır. Ayrıca araştırmada kullanılan ölçeklere ilişkin uygulama izinleri de alınarak Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği (ÇGPSÖ), Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi ve araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Eskişehir il merkezinde öğrenim gören 1624 katılımcıya araştırmacı tarafından uygulama yönergesi verildikten sonra uygulanmıştır. Veri toplama süreci ortalama 20 dakika sürmüştür. Uygulama sürecinde olası soruları yanıtlamak amacıyla uygulama araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılan 1624 katılımcıdan elde edilen verilerden bazı ölçeklerin, sayfaların ya da kişisel bilgi formunun doldurulmaması gibi sebeplerle 200 katılımcı, üniversiteye giriş sınavına ilişkin metafor sorusuna cevap vermeyen 301 katılımcı da analiz dışında tutulmuştur. Ayrıca aşağıda açıklanacağı üzere oluşturdukları metaforlar üzerinde uzmanlar arası görüş birliği sağlanamayan 97 katılımcı da analizlere dahil edilmemiştir. Bunun ardından 1026 katılımcının verileri üzerinde uç değer incelemesi kapsamında Mahalanobis uzaklık değerleri hesaplanmıştır. Uzaklık değeri 18 ve üstü olan 55 katılımcıya ait veriler de analizden çıkarılıp kalan 971 katılımcının verileri ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Veri Analizi

Araştırma sorularına bağlı olarak analizlerde betimleyici istatistikler, içerik analizi, t testi, tek yönlü ANOVA ve aşamalı regresyon analizinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında öncelikle lise son sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavına ilişkin metaforlarının analiz edilerek metaforik algının ortaya çıkarılabilmesi amacıyla içerik analizi kullanılmıştır.

İçerik analizi mevcut çalışmanın nitel boyutunu oluşturmaktadır. Nitel araştırmalarda nicel araştırmalardan farklı olarak bireylerin olaylara yükledikleri anlamlar ve olayları nitelendirme biçimleri ön plana çıkmaktadır (Dey, 1993'den aktaran Özdemir, 2010). Bu anlamların ve nitelendirme biçimlerinin ortaya koyulabilmesi amacıyla katılımcılara “Üniversite sınavı gibidir, çünkü;” sorusu sorulmuş ve katılımcılardan alınan yanıtlara yönelik olarak içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Üniversiteye giriş sınavına ilişkin katılımcılar tarafından üretilen metaforların analiz edilmesi ve yorumlanması beş aşamada gerçekleştirilmiştir. Bunun için adlandırma, eleme, kategori geliştirme, geçerlik-güvenirlik sağlama ve frekans hesaplama-yorumlama şeklinde belirtilen aşamalar izlenmiştir (Aydoğdu, 2008; Saban, 2008; Saban, 2009). Kategorizasyon sürecinde lise son sınıf öğrencilerinden elde edilen metaforların Umut Korku, Öfke-Sitem, Stres ve Nötr alt kategorilerinde toplanabileceği noktasında görüş birliği sağlanmıştır.

Geçerlik, Güvenirlik ve İnanırcılık

Araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini arttırmak amacıyla öncelikle nicel verilerin parametrik test varsayımlarına ve normal dağılıma uygunluğu incelenmiştir. Normal dağılım için ise basıklık-çarpıklık değerlerinin -2 ile +2 aralığında olması şartı dikkate alınmıştır (George, ve Mallery, 2016; Tabachnick ve Fidell, 2013). Yapılan incelemeler neticesinde basıklık ve çarpıklık değerlerinin tüm değişkenler için +1 ile -1 arasında değiştiği görülmektedir. Bu bağlamda araştırmada verilerin normal dağılım sergilediği söylenebilecektir. Ayrıca normallik varsayımı için Mahalonobis uzaklık değerleri hesaplanmış ve uzaklık değeri 18 ve üstü olan 55 katılımcıya ait verinin analizden çıkarılmasına karar verilmiştir. Bununla birlikte varyans analizleri ve t testi analizlerinde varyans homojenliği için Levene testine dikkate alınmıştır. Bu test sonucunda anlamlı bir farklılık görüldüğü takdirde ise farkın kaynağını belirlemek amacıyla Post Hoc testlerinden Tukey kullanılmıştır. Çalışmada veriler IBM SPSS Statistics 22 paket programı aracılığıyla analiz edilmiş ve çalışmanın anlamlılık düzeyi ,05 olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın inandırcılık boyutunda içerik analizi süreci Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanı uzmanı iki araştırmacı ve iki Türk Dili ve Edebiyatı uzmanı ile gerçekleştirilmiştir. Birbirinden bağımsız olarak yapılan değerlendirmelerde görüş birliği dikkate alınmıştır. Böylelikle araştırmanın bakış açısının dışına çıkabilmek ve yanlılık hatası azaltmak amaçlanmıştır.

Etik Konular

Araştırmada öncelikle Anadolu Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan 24.04.2017 tarihinde 44241 protokol numarası ile gerekli izin alınmıştır. Bunun ardından uygulamanın gerçekleştirilebilmesi amacıyla Eskişehir İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden 09.06.2017 tarihli ve 88074293/605.01/8663807 sayılı uygulama izni alınmıştır. Bununla birlikte Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlamlığı Ölçeği ile Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi için ölçek sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır. Onay yazıları sonrasında uygulamanın gerçekleştirileceği ortaöğretim kurumlarına başvurularak uygulamanın eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan gerçekleştirilebilmesi için ravdevu alınmıştır. Uygulanacak formların kurum müdürlerince de görülmesi ve uygulamanın gönüllülük esasına dayalı olarak sürdürülebilmesi amacıyla gerekli tedbirler alınmıştır. Sonrasında çalışmaya katılacak

öğrenciler süreç hakkında bilgilendirilerek ve alınan izinler doğrultusunda katılım göstermek isteyenler ilgili formları kendi onaylarıyla doldurmuşlardır.

Bulgular

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavına İlişkin Metaforlarına İlişkin Bulgular

Araştırmada lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforlarını incelemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda öncelikle lise son sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavına ilişkin “Üniversite sınavı gibidir, çünkü;” Sorusuna verdikleri nitel yanıtlar uzman incelemeleri çerçevesinde temalaştırılmıştır. Katılımcılar tarafından 626 özgün metafor üretilmiştir. Bu 626 metaforun sınıflandırılmasıyla 5 kategori ortaya konmuştur. Ayrıca metaforlara ilişkin betimsel istatistikler ve oluşturulan her kategori için için en yüksek frekansa sahip metaforik imgeler Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavına İlişkin Metaforlarına Ait Betimsel İstatistikler ve Metaforik İmge Örnekleri

Metafor Kategorisi	f	%	Metaforik İmgeler
Sınavı Fırsat Olarak Gören			
Umut	271	27,9	Hayat (20), Işık (19), Dönüm Noktası (13), Gelecek (13), Yarış (7), Başlangıç (6), Güneş (6), Kapı (6), Pusula (5), Köprü (5).
Sınavı Tehdit Olarak Gören			
Korku	203	20,9	Ateş (33), Ölüm (20), Bataklık (13), Kabus (6), Kanser (6), Cehennem (5), Deprem (5), Korku Filmi (4), Azrail (3), Ecel (3).
Öfke-Sitem	317	32,6	Bukalemun (16), Oyuncak (16), Hırsızlık (12), Çorap (11), Deneme Tahtası (7), At Yarışı (5), İşkence (5), Törpü (5), Çöp (4), Dönmedolap (4).
Stres	150	15,4	İğne (12), Acı (5), Kurt (4), Stres Topu (4), İp Üstünde Yürümek (3), Uçurum (3), Deniz (2), Futbol (2), Kumar (2), Lağım Çukuru (2).
Nötr Nötr	30	3,1	Su (3), Çark (2), Ağaç (1), Aile (1), Alkol (1), Ateş (1), Elektrik Devresi (1), Boş Tarla (1), Çiçek (1), Hayat (1).
TOPLAM	971	100,0	

Tablo 1’de görüldüğü üzere lise öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin ürettikleri metaforlar incelendiğinde katılımcıların %27,9’unun sınavı fırsat olarak gördüğü ve metaforlarının umut olarak kategorize edildiği; katılımcıların %68,9’unun ise sınavı tehdit olarak gördüğü ve bu üst kategoride sınıflandırılan metaforların %32,6’sının öfke-sitem, %20,9’unun korku, %15,4’ünün ise stres içeren metaforlar ürettiği; katılımcıların %3,1’inin sınava ilişkin metaforik algıları fırsat ya da tehdit olarak sınıflandırılmadığı için nötr kategorisinde değerlendirilmiş olan metaforlar ürettiği görülmektedir. Metafor kategorileri değerlendirildiğinde katılımcıların üniversiteye giriş sınavını kendilerine fayda sağlayacak bir fırsat ya da kendilerine zarar verme potansiyeli bulunan bir tehdit olarak gördükleri söylenebilir. Yine Tablo 1 incelendiğinde üniversiteye giriş sınavına ilişkin yaygın olarak geliştirilen metaforlar görülmektedir. Her kategoride ayrı ayrı sunulan metaforlar incelendiğinde metaforik imgelerinin kategoriyle örtüştüğü görülebilmektedir ancak metaforların açıklama bölümü, metaforik imgenin ifade ettiği anlamı açıklayan asıl bölüm olduğundan daha net görülebilmesi amacıyla her kategoriye iyi şekilde temsil ettiği düşünülen metafor örnekleri aşağıda sunulmuştur:

Umut Kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler şunlardır:

“Üniversite sınavı AĞAÇ gibidir, çünkü meyve verir.”,

“Üniversite sınavı ANAHTAR gibidir, çünkü geleceğimin kapılarını açar.”,

“Üniversite sınavı ANNEM gibidir, çünkü beni doğru yola çıkarır.”,

“Üniversite sınavı BAĞLAÇ gibidir, çünkü özne benim ve yüklemimi gerçekleştirmeme yardım eder.”,

“Üniversite sınavı BASAMAK gibidir, çünkü her adımda beni yükseltir.”,

“Üniversite sınavı KÖPRÜ gibidir, çünkü bizi geleceğimize ulaştırır.”,

“Üniversite sınavı DAĞ gibidir, çünkü çalışıp zirveye ulaşırsan ve ayaklarının altındaki muhteşem manzarayı seyredebilirsin.”,

“Üniversite sınavı TIRTİL gibidir, çünkü kelebek olur uçar gidersin.”,

“Üniversite sınavı NAVİGASYON gibidir, çünkü hayatımıza doğru yön gösterir.”.

Umut kategorisinde değerlendirilen metaforlar açıklamalarıyla birlikte incelendiğinde geleceğe ilişkin olumlu beklentiler içeren ve üniversite sınavının bireylerinin yaşamına olumlu etki sunacağına ilişkin açıklamalar ön plana çıkmaktadır.

Korku Kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler şunlardır:

“Üniversite sınavı AHTAPOT gibidir, çünkü bütün kollarıyla bizi sarıyor ve kurtulamıyoruz.”,

“Üniversite sınavı ASTİM gibidir, çünkü nefes alamazsın.”,

“Üniversite sınavı AZRAİL gibidir, çünkü canımı alır, beni korkutur, aklımdan çıkmaz.”,

“Üniversite sınavı BATAKLIK gibidir, çünkü kaçmak istedikçe kendine çekip seni boğar.”,

“Üniversite sınavı CEHENNEM gibidir, çünkü herkese azap verir.”,

“Üniversite sınavı KALEMTIRAŞ gibidir, çünkü sınava hazırlananları tüketir.”,

“Üniversite sınavı ÖLÜM gibidir, çünkü yaşama sevincimi öldürür.”,

Korku kategorisinde değerlendirilen metaforlar açıklamalarıyla birlikte incelendiğinde sınava ve sonuçlarına ilişkin ciddi bir korku ve bireylerin sınav sürecine dair yaşadığı tedirginliğin ön plana çıktığı görülebilmektedir.

Öfke-Sitem Kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler şunlardır:

- “Üniversite sınavı 0-4 YAŞ ÇOCUK gibidir, çünkü bir oyuncak gibi bizle oynar.”,
- “Üniversite sınavı BİLİM ADAMI gibidir, çünkü biz öğrencileri denek olarak görür.”,
- “Üniversite sınavı BOZUK TERAZİ gibidir, çünkü insanları ölçeyim derken yanlış ölçer.”,
- “Üniversite sınavı ÇORAP gibidir, çünkü gelen değiştirir giden değiştirir.”,
- “Üniversite sınavı PARÇASI KAYIP LEGO gibidir, çünkü hep bir şeyler eksik, hep soru işaretleri...”,
- “Üniversite sınavı ERGEN BİREY gibidir, çünkü ne yaptığına nasıl hareket edeceğine karar veremeyip bilinçsiz hareket ediyor.”,
- “Üniversite sınavı OYUNCAK gibidir, çünkü eline geçen oynar.”,
- “Üniversite sınavı KUM SAATİ gibidir, çünkü her saniye niteliği azalır.”.

Öfke-Sitem kategorisinde değerlendirilen metaforlar açıklamalarıyla birlikte incelendiğinde üniversiteye giriş sınavı sisteminde yapılan değişime ve sınanma olgusuna ilişkin öfke ile sitemin ön plana çıktığı görülebilmektedir.

Stres Kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler şunlardır:

- “Üniversite sınavı ALTYAZI gibidir, çünkü hep bir şeyleri kaçıırırsın.”,
- “Üniversite sınavı KOMA gibidir, çünkü girersin ama çıkacağın belli olmaz ve çıktığında seni nasıl bir dünyanın beklediğini bilemezsin.”,
- “Üniversite sınavı RÜZGAR gibidir, çünkü nereye gittiği belli olmayan bir yola sokar.”,
- “Üniversite sınavı SÜLÜK gibidir, çünkü seni tüketir ve sen fark etmezsin”,
- “Üniversite sınavı VEREM gibidir, çünkü insanları içten içe kaygıyla yer bitirir.”.

Stres kategorisinde değerlendirilen metaforlar açıklamalarıyla birlikte incelendiğinde üniversiteye giriş sınavına ve bu sınava hazırlık sürecine ilişkin endişenin ve kazanamama durumuna ilişkin tedirginliğin ön planda olduğu görülebilmektedir.

Nötr Kategorisinde yer alan metaforlara ilişkin örnekler şunlardır:

- “Üniversite sınavı ALKOL gibidir, kimine hoş kimine boş.”,
- “Üniversite sınavı ELEKTRİK DEVRESİ gibidir, çünkü kablolar doğruysa ampul yanar, değilse yanmaz.”,
- “Üniversite sınavı KADER gibidir, çünkü geçersen kazanır geçemezsen kalırsın.”,
- “Üniversite sınavı SAYISAL LOTO gibidir, çünkü tutarsa olur tutmazsa çöpe gider.”,

Nötr kategorisinde değerlendirilen metaforlar açıklamalarıyla birlikte incelendiğinde üniversiteye giriş sınavı konusunda belirgin bir duygudan ziyade rastlantısal beklentilerin ön planda olduğu görülebilmektedir.

Üniversiteye Giriş Sınavını Fırsat veya Tehdit Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlık Düzeylerinin İncelenmesine İlişkin Bulgular

Araştırmada, lise son sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavına ilişkin metaforik algılarına göre psikolojik sağlık düzeylerini incelenmek amaçlanmıştır. Bu çerçevede elde edilen betimsel istatistikler Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavına İlişkin Metaforik Algılarına Göre Psikolojik Sağlık Düzeylerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Metafor Kategorileri	Ortalama	Standart sapma	Çarpıklık	Basıklık	En düşük değer	En yüksek değer
Umut	112,86	14,41	-,49	-,37	74,00	140,00
Korku	108,45	15,23	-,50	-,12	66,00	140,00
Öfke-Sitem	108,03	15,89	-,44	-,21	58,00	140,00
Stres	107,34	14,75	-,17	-,49	67,00	140,00
Nötr	106,65	16,82	-,41	-,69	69,00	133,00
Toplam	109,31	15,34	-,432	-,286	58,00	140,00

Tablo 2'de görüldüğü üzere üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforları kategorize edilen lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlık puanlarının ortalamasına bakıldığında en yüksek ortalamanın umut ($\bar{x}= 112,86$), en düşük ortalamanın ise nötr ($\bar{x}=106,65$) olarak kategorize edilmiş olan metaforlara sahip lise son sınıf öğrencileri olduğu; umut ve nötr dışındaki kategorilerde yer alan metaforlar üreten lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlık düzeyi ortalamalarının ise birbirine yakın olduğu görülmektedir. Bununla birlikte en düşük psikolojik sağlık puanının ortalamasının öfke-sitem ($x=58,00$) kategorisinde olduğu da tablodan anlaşılmaktadır. Yine Tablo 2.'de görüldüğü gibi psikolojik sağlık düzeyine göre katılımcıların üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforik algılarının dağılım özellikleri ve basıklık-çarpıklık değerleri incelendiğinde ilgili verilerin normal dağılım özelliklerine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca varyans homojenliği "Levene testi" ile incelendiğinde, varyansların homojen olduğu ($F (5-966)=,38$) belirlenmiştir. Böylece lise son sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavına ilişkin metaforik algılarına göre psikolojik sağlık düzeylerinin anlamlı bir biçimde tek yönlü varyans analizi ile karşılaştırılabileceğine karar verilmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizine ilişkin sonuçlar Tablo 4.3.'de sunulmuştur.

Tablo 3

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavına İlişkin Metaforik Algılarına Göre Psikolojik Sağlık Düzeylerine Ait Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın kaynağı	KT	Sd	KO	F	p
Gruplar Arası	4893,45	5	1223,36	5,29	0,001
Grup İçi	223490,22	966	231,36		
Toplam	228383,67	971			

Tablo 3’de yer alan bulgulara göre lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının metaforik algılarına göre gruplar arasında anlamlı bir farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farkın kaynağını tespit etmek için üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforik algıları arasında ikili gerçekleştirilen Tukey testi sonuçları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4

Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Üniversiteye Giriş Sınavına İlişkin Metaforik Algılarına Göre Psikolojik Sağlamlık Düzeylerine Ait Tukey Testi Sonuçları

	Umut	Korku	Öfke-Sitem	Stres	Nötr
Umut	-	4,42*	4,84**	5,52**	6,22
Korku		-	,42	1,11	1,80
Öfke-Sitem			-	,68	1,38
Stres				-	,70
Nötr					-

* p<0,05, **p<0,01

Tablo 4’te de görülebileceği gibi, çalışmaya katılan lise son sınıf öğrencilerinden üniversite giriş sınavına ilişkin ürettikleri metafor Umut şeklinde kategorize edilen katılımcıların psikolojik sağlamlık puanı ortalaması ($\bar{X}=112,86$) ile metaforu Korku ($\bar{X}=108,45$), Öfke-Sitem ($\bar{X}=108,03$), Stres ($\bar{X}=107,34$) şeklinde kategorize edilen katılımcılar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgular çerçevesinde sınava ilişkin metaforu Umut olan lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıkları, metaforları Korku, Öfke-Sitem ve Stres olan katılımcılara göre daha yüksektir.

Araştırma kapsamında katılımcıların ürettiği metaforlardan yola çıkılarak üretilen metafor kategorileri sınava bir fırsat olarak olumlu değerlendirmek ya da sınava bir tehdit olarak görerek olumsuz değerlendirmek durumlarına göre korku, öfke-sitem, stres kategorileri metaforlarıyla umut kategorisi metaforları üreten katılımcıların psikolojik sağlamlıkları da karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda yapılan analiz sonuçlarına ilişkin puan ortalamaları, standart sapmaları ve t testi sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5

Üniversiteye Giriş Sınavını Fırsat veya Tehdit Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerine İlişkin t Testi Sonuçları

Metafor Kategorileri	n	Ortalama	ss	t	sd	p
Sınavı Fırsat Olarak Gören	271	112,86	14,41	4,48	939	,001*
Sınavı Tehdit Olarak Gören	670	107,98	15,43			

* p<0,05

Tablo 5'te görüldüğü gibi lise son sınıf öğrencilerinin üniversite giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumlarına göre psikolojik sağlımlıkları incelendiğinde, sınavı fırsat ya da tehdit olarak algılama durumuna göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($t(939)=4,48$, $p < ,001$). Buna göre üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılayan öğrencilerin psikolojik sağlamlık düzeyleri, sınavı tehdit olarak algılayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 3, Tablo 4 ve Tablo 5 göz önünde bulundurulduğunda kategorize edilen metaforların ifade ettiği anlamlara göre oluşturulan alt kategorilerden, “sınavı fırsat olarak görme” ve “sınavı tehdit olarak görme” şeklinde oluşturulan üst kategorilerin oluşturulması durumunda da benzer sonuçlarla karşılaşılmaktadır. Bu çerçevede çalışma kapsamında gerçekleştirilecek sonraki analizlerde lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforik algıları, üniversiteye giriş sınavını “fırsat” ya da “tehdit” algılama durumlarına göre iki üst kategoride incelenmeye karar verilmiştir.

Üniversiteye Giriş Sınavını Fırsat veya Tehdit Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Onların Psikolojik Sağlımlıklarını Yordama Durumlarına İlişkin Bulgular

Çalışma kapsamında üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumlarına göre lise son sınıf öğrencilerinin beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından olan nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluğun psikolojik sağlımlıklarını yorucayıcılığını araştırmak amaçlanmıştır. Bu çerçevede öncelikle lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlık ile beş faktör kişilik özelliklerinin alt boyutları olarak nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk arasındaki ilişki incelenmiştir. Değişkenler arası korelasyon ilişkilerini incelemek amacıyla değişkenler arası çoklu bağlantı problemini Pearson Korelasyon katsayısı aracılığıyla hesaplanmıştır. İlgili değişkenlerin korelasyon analizine ilişkin sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6

Üniversiteye Giriş Sınavını Fırsat veya Tehdit Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Psikolojik Sağlımlıklarını Arasındaki İlişkiyi Gösteren Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayıları (N=971)

Değişkenler	1	2	3	4	5	6
1-Psikolojik sağlamlık	—	-,27**	,35**	,15**	,28**	,43**
2-Nevrotizm		—	-,08*	-,01	-,28**	-,22**
3-Dışadönüklük			—	,54**	,24**	,44**
4-Deneyime Açıklık				—	,29**	,37**
5-Yumuşak Başlılık					—	,42**
6-Sorumluluk						—

* $p < 0,01$, ** $p < 0,001$

Tablo 6'da görüleceği üzere belirtilen değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları -,28 ile ,54 arasında değişmektedir. Psikolojik sağlamlık ile en yüksek ilişkiye sahip olan sorumluluğun ,43 düzeyinde bir ilişki düzeyinde olduğu; psikolojik sağlamlık ile en düşük ilişkiye sahip olan deneyime açıklığın ise ,15 düzeyinde bir ilişki düzeyinde olduğu gözlenmiştir. Kişilik özellikleri ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiye baktığımızda nevrozizm ile ($r = -,27$, $p < ,001$) negatif ilişki, dışadönüklük ile pozitif ilişki ($r = ,35$, $p < ,001$), deneyime açıklık ile pozitif ilişki ($r = ,15$, $p < ,001$), yumuşak başlılık ile pozitif ilişki ($r = ,28$, $p < ,001$), sorumluluk ile pozitif ilişki ($r = ,43$, $p < ,001$) tespit edilmiştir.

Üniversite giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılayan lise son sınıf öğrencilerinin kişilik özelliklerinin psikolojik sağlamlıklarını yordama düzeylerini incelemek amacıyla, üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılayan ve sınavı tehdit olarak algılayanların ayrı ayrı ele alınmasına ve aşamalı regresyon analizinin bu şekilde gerçekleştirilmesine karar verilmiştir.

Üniversiteye Giriş Sınavını Fırsat Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Onların Psikolojik Sağlamlıklarını Yordama Durumlarına İlişkin Bulgular

Mevcut çalışmada üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik özelliklerince anlamlı düzeyde yordanıp yordanmadığını belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda ilk olarak örneklem sayısının yeterli olup olmadığı incelenmiş; örneklem sayısının/bağımsız değişken oranının 40/1 olması gerekliliği vurgulanmıştır (Tabachnick ve Fidel, 2013). Mevcut çalışmada sınavı fırsat olarak (271/5:54,2) gören katılımcı sayısının bağımsız değişken sayısına oranı yeterli olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra analizler gerçekleştirilmiş ve öncelikle üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının kişilik özellikleri tarafından yordanıp yordanmadığına ilişkin aşamalı regresyon analizine ait bulgular Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7'nin yorumlamasından önce analizin çoklu doğrusal bağıntı problemi için VIF ve tolerans değerleri incelenmiştir. Regresyon analizinde kullanılacak değişkenlere ilişkin çoklu doğrusal bağlantıyı incelemek amacıyla tolerans değerlerinin ,10'dan küçük, VIF değerlerinin ise 1,00'dan büyük olması önkoşulu aranmıştır (Field, 2013). Diğer bir koşul olan araştırmanın bağımsız değişkenleri arasındaki korelasyonel ilişkinin ,80'den küçük olması gerekliliği dikkate alınmış ve mevcut çalışmada bu koşulun da sağlandığı görülmüştür. Otokorelasyon için Durbin-Watson değeri incelenerek ilgili değerlerin 1 ile 3 arasında olması gerekliliği göz önünde bulundurulmuştur (Field, 2013). Mevcut çalışmada tolerans değerlerinin ,77 ile 1,00 arasında değiştiği; VIF değerlerinin ise 1,03 ile 1,29 arasında değiştiği saptanmıştır. Durbin-Watson değerlerinin ise (2,11) 1-3 aralığında olduğu, bu bağlamda otokorelasyon probleminin olmadığı saptanmıştır. Bu bağlamda mevcut çalışmada kullanılacak regresyon analizi için yukarıda belirtilen ön koşullarının sağlandığı belirlenmiş ve bunun ardından Tablo 7'de sunulan Aşamalı Regresyon Analizi sonuçlarının dikkate alınabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 7

Üniversiteye Giriş Sınavını Fırsat Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Onların Psikolojik Sağlıklarını Yordama Durumuna İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları (n=271)

Model	Yordayıcı değişkenler	B	Std. Hata	Beta (β)	t	R	R ²	ΔR^2	F
1	Sabit	82,29	4,14		19,90**	,42	,17	,17	56,77**
	Sorumluluk	,81	,11	,42	7,54**				
2	Sabit	72,82	4,55		16,01**	,48	,23	,06	39,90**
	Sorumluluk	,60	,12	,31	5,24**				
	Dışadönüklük	,38	,09	,26	4,38**				
3	Sabit	83,66	5,92		14,14**	,50	,25	,02	29,93**
	Sorumluluk	,52	,12	,27	4,44**				
	Dışadönüklük	,38	,09	,26	4,48**				
	Nevrotizm	-,33	,12	-,16	-2,82*				

* $p < ,01$, ** $p < ,001$

Tablo 7'den anlaşılacağı üzere üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılayan lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının yordanması noktasında beş faktör kişilik özelliklerine ait alt boyutların açıklayıcılık güçleri incelendiğinde sorumluluk değişkeninin toplam varyansın %17'sini açıkladığı görülmektedir. Toplam varyansa dışadönüklük eklendiğinde varyansa %6'lık bir katkı sağladığı, nevrozizm eklendiğinde ise %2'lik bir katkı sağladığı görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere yapılan aşamalı regresyon analizi sonucunda üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının, beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından sorumluluk, dışadönüklük ve nevrozizm tarafından toplam varyansın %25'inin açıkladığı bulgusuna ulaşılmaktadır.

Tablo 7'de sunulan standardize regresyon katsayıları (β) incelendiğinde ise bağımsız değişkenlerden olan sorumluluk, dışadönüklük ve nevrozizmin yordayıcılık güçleri de görülebilmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayıları incelendiğinde psikolojik sağlamlığın en önemli yordayıcısının ($\beta = ,27$) sorumluluk olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler incelendiğinde önem sırasına göre dışadönüklük ($\beta = ,26$) ve nevrozizmin ($\beta = -,16$) üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarını açıkladıkları anlaşılmaktadır ($F(3-267)=29,93$, $p < ,001$).

Üniversiteye Giriş Sınavını Tehdit Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Onların Psikolojik Sağlıklarını Yordama Durumlarına İlişkin Bulgular

Mevcut çalışmada üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının nevrozizm, dışadönüklük, deneyime açıklık, yumuşak başlılık ve sorumluluk kişilik özelliklerince anlamlı düzeyde yordanıp yordanmadığı belirlemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda ilk olarak araştırmanın örneklem sayısının yeterli olup olmadığı incelenmiştir. Örneklem sayısının/bağımsız değişken oranının 40/1 olması gerektiği

vurgulanmıştır (Tabachnick ve Fidel, 2013). Mevcut araştırmada sınavı tehdit olarak (670/5:134) gören katılımcı sayısının bağımsız değişken sayısına oranı yeterli olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra analizler gerçekleştirilmiş ve öncelikle sınavı tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlıklarının kişilik özellikleri tarafından yordanıp yordanmadığına ilişkin aşamalı regresyon analizine ait bulgular Tablo 8.'de sunulmuştur.

Tablo 8'in yorumlamasından önce analizin çoklu doğrusal bağıntı problemi için VIF ve tolerans değerleri incelenmiştir. Mevcut araştırmada tolerans değerlerinin ,66 ile 1,00 arasında değiştiği; VIF değerlerinin ise 1,02 ile 1,51 arasında değiştiği saptanmıştır. Diğer bir koşul olan araştırmanın bağımsız değişkenleri arasındaki korelasyon ilişkisinin ,80'den küçük olmasının gerekliliği dikkate alınmış ve mevcut araştırmada bu koşulun da sağlandığı görülmüştür. Durbin-Watson değerlerinin ise (2,08) olan değer 1-3 aralığında olduğu, bu bağlamda otokorelasyon probleminin olmadığı saptanmıştır. Bu çerçevede mevcut araştırmada kullanılacak regresyon analizi için yukarıda belirtilen ön koşullarının sağlandığı belirlenmiş ve bunun ardından Tablo 8.'de sunulan Aşamalı Regresyon Analizi sonuçlarının dikkate alınabilir olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 8

Üniversiteye Giriş Sınavını Tehdit Olarak Algılayan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Beş Faktör Kişilik Özelliklerinin Onların Psikolojik Sağlıklarını Yordama Durumuna İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları (n=670)

Model	Yordayıcı değişkenler	B	Std. Hata	Beta (β)	t	R	R ²	ΔR^2	F
1	Sabit	77,45	2,61		29,67***	,42	,18	,18	142,96**
	Sorumluluk	,84	,07	,42	11,96***				
2	Sabit	70,48	2,93		24,08***	,45	,21	,03	86,23**
	Sorumluluk	,67	,08	,34	8,69***				
	Dışadönüklük	,29	,06	,19	4,95***				
3	Sabit	82,34	3,80		21,68***	,48	,23	,02	67,04**
	Sorumluluk	,60	,08	,30	7,77***				
	Dışadönüklük	,30	,06	,20	5,16***				
	Nevrotizm	-,37	,08	-,17	-4,79***				
4	Sabit	89,37	4,30		20,77***	,50	,25	,02	53,93**
	Sorumluluk	,65	,08	,33	8,33***				
	Dışadönüklük	,39	,06	,25	6,13***				
	Nevrotizm	-,35	,08	-,16	-4,57***				
	Deneyime Açıklık	-,31	,09	-,14	-3,38**				
5	Sabit	85,38	4,68		18,23***	,50	,25	,00	44,286**
	Sorumluluk	,61	,08	,30	7,54***				
	Dışadönüklük	,38	,06	,25	6,07***				

Tablo 8
(Devam)

Nevrotizm	-,31	,080	-,14	-3,98***
Deneyime	-,33	,09	-,15	-3,64***
Açıklık				
Yumuşakbaşlılık	,13	,06	,08	2,14*

* $p < ,05$, ** $p < ,01$, *** $p < ,001$

Tablo 8'den de anlaşılacağı üzere üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak algılayan lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının yordanması noktasında beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarının açıklayıcılık güçleri incelendiğinde sorumluluk değişkeninin toplam varyansın %18'ini açıkladığı görülmektedir. Toplam varyansa dışadönüklük eklendiğinde varyansa %3'lük, nevrozizm eklendiğinde %2'lik, deneyime açıklık eklendiğinde %2'lik bir katkı sağladı; yumuşak başlılık eklendiğinde modele anlamlı bir katkı sağlamadığı görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere yapılan aşamalı regresyon analizi sonucunda sınavı tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının, beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından sorumluluk, dışadönüklük, nevrozizm ve deneyime açıklık tarafından toplam varyansın %25'inin açıklandığı bulgusuna ulaşılmaktadır.

Tablo 8'de sunulan standardize regresyon katsayıları (β) incelendiğinde bağımsız değişkenlerden olan sorumluluk, dışadönüklük, nevrozizm ve deneyime açıklığın yordayıcılık güçleri de görülebilmektedir. Standardize edilmiş regresyon katsayıları incelendiğinde üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın en önemli yordayıcısının ($\beta = ,30$) sorumluluk olduğu görülmektedir. Diğer değişkenler incelendiğinde önem sırasına göre dışadönüklük ($\beta = ,25$), nevrozizmin ($\beta = -,14$), deneyime açıklığın ($\beta = -,15$) ve yumuşak başlılığın ($\beta = ,08$) üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak olarak algılayan lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarını açıkladıkları anlaşılmaktadır ($F(5-664)=44,29$, $p < ,001$).

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırmada ilk olarak lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin metaforları umut, öfke-sitem, stres, korku şeklinde kategorize edilmiş ve öğrencilerin %68,9'unun öfke-sitem, stres, korku gibi olumsuz duygular içeren metaforları "üniversiteye giriş sınavının tehdit olarak algılama" kategorisinde, %27,9'unun ise umut duygusu içeren metaforları "üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılama" kategorisinde değerlendirilmiştir. Araştırmada elde edilen bu bulgular, üniversiteye giriş sınavına ve sınav olgusuna ilişkin üretilen metaforların incelenerek üniversiteye giriş sınavının öğrenciler için ciddi bir stres kaynağı olduğu, bireylerin sınav olgusuna ilişkin olumsuz düşüncelere sahip olduğu, metaforların çoğunun olumsuzluk içerdiği fakat metaforların bir kısmının olumlu olduğuna ilişkin bulgular ortaya koyan araştırmaların (Akın ve Minaz, 2018; Baş ve Kıvılcım, 2019; Elmacı, 2015; Güngör Aytar ve Kurtoğlu Karataş, 2017; Karadeniz, 2016; Karadeniz ve diğerleri, 2014; Karşahinoğlu, 2015; Koçak ve diğerleri, 2017; Koçoğlu ve Kaya 2016; Sezgin Nartgün ve Gökçer, 2017; Temli Durmuş, 2017) bulgularıyla tutarlılık göstermektedir.

Öfke-sitem, korku ve stres şeklinde kategorize edilen metaforlar incelendiğinde “bukalemun, oyuncak, at yarışı, işkence, deneme tahtası, iğne, acı, kurt, stres topu, kanser, cehennem” gibi metaforların sıklıkla olarak kullanıldığı ve bu çerçevede öğrencilerin sınavı bir tehdit unsuru olarak algıladıkları söylenebilir. Günümüzde yaşanan hızlı değişimler eğitim-öğretime yüklenen anlamın ve önemin artmasına neden olmuş, üniversite eğitimi ve üniversite eğitimine ulaşmak için gereken sınavın adaylar üzerindeki yükü de bu çerçevede artmıştır (Ay, 2018). Ülkemizde sınav odaklı hale gelen eğitim sistemi, üniversite adaylarını ve aileleri bir yarışa zorlamaktadır. Gerçekleştirilmesi gereken çok sayıda gelişim görevinin yanı sıra sınav maratonunda kendisini bulan bireyler “üniversiteyi kazanmak” gibi bir zorunluluğa itilmektedir (Yılmaz Aydın, 2018). Bu çerçevede başarılı olmak ve başaramamak uçlarının keskin şekilde ayrıldığı ve üniversite eğitimine verilen önemin ciddi ölçüde arttığı günümüzde adayların zorlanmasının ve sınava ilişkin faktörlerden olumsuz etkilenmesinin kaçınılmaz olduğu söylenebilir.

Lise son sınıf öğrencilerince üretilen metaforların %20,9’unun korku duygusu içerdiği görülmektedir. Ülkemizde eğitim ve üst kademeye geçiş noktasında farklı türlerde sınavlar uygulanmakta olup ilgili sınavlarda başarılı olmak birey için yaşamın bir gerekliliği halini almış durumdadır. Sınav adları ve içerikleri sıklıkla değişmesine rağmen sınavın bireylerin hayatlarındaki önemi değişmemiştir (Biçkur, 2015; Yılmaz Aydın, 2018). Sınava verilen önemin ciddi ölçüde arttığı günümüzde başarılı olmak amacıyla yoğun çaba sarf eden öğrenciler birçok faktör nedeniyle başarıya ulaşmakta zorlanmaktadırlar (Çakmak ve diğerleri, 2017). Mevcut araştırma bulgularında da görülebilen “ateş, ölüm, bataklık, kanser, kabus” ve benzeri metaforların sıklıkla kullanılması, sınava girecek öğrencilerin sınav sistemine ilişkin korku hissettikleri ve psikolojik açıdan olumsuz etkilendikleri şeklinde açıklanabilir.

Öğrencilerin üniversiteye giriş sınavına ilişkin olumsuz metaforlarının çoğunlukta olduğu bulgusu, sınava dair olumsuz algıya sahip öğrencilerin çoğunlukta olduğunu göstermektedir. Bu durum öğrencilerin genel olarak sınava ilişkin olumsuz düşünceler içinde olduğunu ortaya koymaktadır. Üniversiteye giriş sınavı, Kamu Personeli Seçme Sınavı ve Temel Eğitimden Ortaöğretime Geçiş Sınavı gibi sınavlar yalnızca bireyleri değil, toplumun tümünü ilgilendirmektedir ve adı geçen sınavlarda başarılı olmak pek çok faktöre bağlıdır (Kaçan Softa ve diğerleri, 2015). Her sene 2,5 milyona yakın bireyin birbiriyle yarıştığı ve başarısızlık korkusu yaşadığı gerçeği yukarıda sunulmuş olan araştırma bulgularıyla birlikte incelendiğinde sınava ve sınav sistemine ilişkin bireylerin olumsuz algıya sahip olması, sınavın ürettiği kaçınılmaz bir algı olarak ifade edilebilir. Sınava ilişkin üretilen metaforların önemli çoğunluğunun “öfke-sitem, korku, stres” şeklinde kategorilere ayrılması ve ilgili kategorilere dahil edilen metaforların üniversiteye giriş sınavının psikolojik açıdan olumsuz bir etki şeklinde algılandığını göstermektedir.

Çalışmanın gerçekleştirildiği 2017-2018 eğitim-öğretim yılında yapılmış olan sınav sistemi değişikliğinin adayların üniversiteye giriş sınavına sınava ilişkin olumsuz algıya sahip olmaları ile katılımcılar tarafından üretilen metaforların %32,6’sının öfke-sitem, %15,4’ünün stres içerdiği bulguları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Üniversiteye giriş sınavı ve uygulanan sistem ülkemiz için ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte sınav sistemi sıklıkla değişikliğe uğramaktadır ve bu yönüyle öğrenciler, aileler ve tüm eğitim camiasında ciddi etkileri bulunmaktadır (Kelecioğlu, 2002). Katılımcılar tarafından üretilen metaforlar arasında en fazla metaforun (%32,6) öfke-sitem şeklinde kategorize edilmesi ise gerçekleştirilen değişime tepki olarak değerlendirilebilecektir. Araştırma bulgularında görülebilen “bukalemun, oyuncak, çorap, deneme tahtası” gibi metaforların sıklıkla

kullanılması, sınava girecek olan adayların sınav sisteminde yaşanan değişimlerden rahatsız oldukları şeklinde yorumlanabilecektir. Bu bağlamda üniversiteye giriş sınavının sınava girecek öğrenciler tarafından metaforlarla yıpratıcı, korkutucu, yorucu ve tutarsız gibi betimlenmesi; bir stresör olarak sınav olgusunun, rekabete dayalı yarış ortamının ve sıklıkla değişen sınav sisteminin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Umut kategorisinde bulunan metaforlar incelendiğinde en yaygın kullanılan metaforların sırasıyla hayat, ışık, dönüm noktası, gelecek, yarış, başlangıç, güneş, kapı, pusula ve köprü olduğu görülmektedir. Bu çerçevede üniversiteye giriş sınavına ilişkin umut içeren metaforlar üreten öğrencilerin üniversiteye giriş sınavını, kendilerini daha iyi bir yaşama taşıyacak bir yol olarak gördükleri söylenebilir. Bu durum, bireylerin üniversite sınavına ilişkin umut gibi olumlu sayılabilecek bir duygu içeren metaforlarla betimliyor olmaları ile açıklanabilecektir. Sonuç olarak adayların zorlayıcı bir yaşantı olarak kabul edilen üniversiteye giriş sınavına dair umut içeren metaforlar üretmeleri, üniversite giriş sınavının kendilerine zarar vereceğinden ziyade kendilerine kazandırabileceklerine odaklanmalarıyla açıklanabilir.

Araştırmada ikinci olarak üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılayanların psikolojik sağlamlığının tehdit olarak algılayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulgusuna erişilmiştir. Araştırmada sınava ilişkin umut içeren metaforlar üreten katılımcıların psikolojik sağlamlık düzeyleri, korku, öfke-sitem ve stres içeren metafor üreten katılımcılara göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Kategorilerin yeniden değerlendirilerek daha kapsayıcı kategoriler üretildiğinde de sonuç değişmemiştir. Bu bağlamda üniversite giriş sınavını fırsat olarak algılayan lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeyleri, sınavı tehdit olarak algılayanlara göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Psikolojik sağlamlığın bileşenlerinden olan koruyucu faktörler ve risk faktörleri incelendiğinde bu bulgu anlam kazanmaktadır. Bireylerin zorluklara göğüs gerebilmesi açısından psikolojik olarak sağlam olmak bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Oktan, 2008). Psikolojik açıdan sağlam gençler bir problem durumuyla karşılaştıklarında kişisel ve sosyal kaynaklarını kullanarak olumsuz duygusal ve davranışsal sonuçları en aza indirgeyebilmektedirler (Beauvais ve Oetting, 1999).

Henderson ve Milstein (2003)'e göre bireylerin psikolojik sağlamlıklarını arttıran bireysel koruyucu faktörler arasında bireylerin kendi geleceklerine ilişkin olumlu ve iyimser bir beklentiye sahip olmak, zorluklar karşısında esnek bir yaklaşım sergileyebilmeleri, öğrenmeye yönelik sevgi, kendi kendini motive edebiliyor olmak, kararlı adımlar atabilmek ve kendine güvenerek kendine değer vermek yer almaktadır. Benzer şekilde Özer (2013), değişime açık, kendine güvenen, stresli yaşam olaylarını gelişim fırsatı olarak gören ve kendi kendini motive edebilen bireylerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu vurgulamıştır. Yine, Werner (2000) da içsel kontrol odağı, kişinin kendine ve yeteneklerine duyduğu güven, güçlü başarı motivasyonu, olumlu benlik kavramı ve geleceği planlama gibi bireysel özelliklerin psikolojik sağlamlığın ortaya çıkması noktasında gerekli olduğunu belirtmiştir. Place ve diğerleri (2002) de psikolojik sağlamlık çerçevesinde bireysel koruyucu faktörlerin bireyin kendisi ve çevresindeki dünyaya ilişkin olumlu düşüncelere sahip olması ve karşılaştığı engelleri olumlu yollarla aşmak için eyleme geçmelerini içerdiğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede bireyin geleceğini şekillendirecek olan üniversiteye giriş sınavına ilişkin olumlu ve iyimser bir beklentiyle kendisi ve dünya hakkında olumlu düşüncelere sahip olmasının, kendine güvenmesinin ve güçlü başarı motivasyonunun bireyin psikolojik sağlamlığında koruyucu faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ciddi bir stresör olan üniversite giriş sınavına ilişkin bireyin duyguları ve düşünceleri, hazırlık süreci açısından büyük önem taşımaktadır (Ekici, 2005). Bireyin içinde bulunduğu yaşama dair olumlu düşüncelere sahip olması, mevcut durumu bir tehdit olarak algılayıp uzaklaşmak veya şikâyet etmek yerine mevcut kaynaklarını kullanarak alternatif seçenekler üretmesi, bireylerin yaşamda karşılaştıkları zorluklarla mücadele edebilmelerini kolaylaştıran psikolojik sağlık özellikleriyle ilişkilidir. Bu bağlamda sınava ilişkin umut içeren düşüncelere sahip olarak üniversiteye giriş sınavını bir tehdit yerine bir fırsat olarak değerlendiren bireylerin psikolojik sağlık düzeylerinin anlamlı şekilde daha yüksek olması alanyazınla tutarlı bir bulgudur. Ayrıca bu bulgu bireylerin yaşamlarına ve geleceğine dair olumlu beklentilere sahip olmaları ve iyimser bir yaklaşımla mevcut durumu anlamlandırmalarının bir sonucu olarak ifade edilebilir.

Araştırmada üçüncü olarak üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumuna göre beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik sağlamlığı yordayıcılığı incelendiğinde, üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumuna göre her iki grupta da beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından sırasıyla sorumluluk, nevrotizm ve dışadönüklüğün psikolojik sağlamlığı anlamlı düzeyde yordadığı; üniversite sınavını tehdit olarak görenlerde ise beş faktör kişilik özelliklerinin alt boyutlarından olan deneyime açıklık ve yumuşak başlılığın sorumluluk, nevrotizm ve dışadönüklükten sonra psikolojik sağlamlığın anlamlı düzeyde yordayıcıları olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulgu psikolojik sağlamlığın kişilik özelliklerine bağlı olarak ortaya çıkan ve bireyin karşılaştığı yeni durumlara olumlu uyum sağlamayı kapsayan bir özellik olarak betimlenebileceği bilgisiyyle tutarlılık göstermektedir (Demirbaş, 2010). Beş faktör kişilik özelliklerinin alt boyutlarından olan sorumluluğun, üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak ve tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın önemli bir yordayıcısı olduğu bulgusu literatürdeki araştırma bulgularıyla (Fayombo, 2010; Özer, 2013; Topçu, 2017) tutarlılık göstermektedir. Ayrıca psikolojik sağlık ile beş faktör kişilik özelliklerinin tümü arasında anlamlı düzeyde ilişki bulunduğunu gösteren çalışmaların (Çetin ve diğerleri, 2015; Shiner ve Masten, 2014; Tiainen ve diğerleri, 2013) da bu bulguyu desteklediği söylenebilir. Beş faktör kişilik özellikleri alt boyutlarından olan sorumluluk; çalışkanlık, başarı arzusu, özdisiplin ve planlılık gibi özelliklerle ilgili bir kişilik özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (Burger, 2006; Cloninger, 2009; Schultz ve Schultz, 2009). Ciddi bir stres kaynağı olan üniversiteye giriş sınavını fırsat ya da tehdit olarak algılama durumundan bağımsız olarak bireylerin yaşamlarındaki zorlayıcı yaşantılar karşısında ihtiyaç duydukları planlılık ve özdisiplin gibi özellikleri temsil eden kişilik özelliği sorumluluktur. Bu bağlamda sorumluluğun psikolojik sağlamlığı yordamasının sorumluluğun tanımından ve doğasından kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca üniversiteye giriş sınavı gibi akademik bir duruma ilişkin algılara göre farklılık göstermeksizin psikolojik sağlamlığın yukarıda da belirtilen çalışkanlık, başarı arzusu, özdisiplin ve planlılık gibi özelliklerle tanımlanan sorumluluk tarafından yordanmasının, bu kişilik özelliğinin barındırdığı özelliklerle ve bireylerin bu zorlu akademik yaşantı karşısında daha güçlü durabilmelerinin bir kişilik özelliği olan sorumluluğun desteğiyle kolaylaştığıyla açıklanabileceği düşünülmektedir.

Beş faktör kişilik özelliklerinin diğer bir alt boyutu olan dışadönüklüğün, üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak ve tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın önemli bir yordayıcısı olduğu bulgusu Topçu (2017) ve Özer (2013) tarafından gerçekleştirilen çalışma bulgularıyla tutarlılık gösterirken Fayombo (2010) tarafından gerçekleştirilen çalışmada dışadönüklüğün psikolojik sağlamlığın anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulgusuyla tutarlılık göstermemektedir. Dışadönüklük düzeyi yüksek bireyler sosyal, eğlenceyi seven, şefkatli, konuşkan, neşeli ve yaşamda etkin olan bireylerdir (Burger, 2006;

Costa ve McCrae, 1986c'den aktaran McCrae ve Costa, 2006; Cloninger, 2009; Schultz ve Schultz, 2009). Üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak algılama durumuna göre farklılık göstermeksizin dışadönüklüğün psikolojik sağlamlığın anlamlı bir yordayıcısı olması, bireylerin yaşamda etkin olma girişimleriyle açıklanabilecektir. Zorlayıcı bir yaşantı olan üniversiteye giriş sınavı pek çok bireyin akademik anlamda ilerlemek ve kendi ayakları üzerinde durabilecek kaynaklara ulaşabilmek için izlemesi gereken önemli bir yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle ailesine bağımlı yaşamak durumunda kalan ergenlerin kendi ayakları üzerinde durabilmeleri için etkili bir yol olan üniversiteye giriş sınavını kendilerini daha iyi bir geleceğe ve hedeflerine ulaştırarak bir sıçrama tahtası olarak görmelerini destekleyen bu kişilik özelliğinin psikolojik sağlamlığın anlamlı bir yordayıcısı olması bu doğrultuda açıklanabilecektir. Bunun yanında dışadönüklük düzeyi yüksek bireylerin psikolojik sağlamlığın koruyucu faktörlerinden olan sosyal desteğe ulaşmak noktasında daha girişimci davranabilmektedirler. Bu doğrultuda psikolojik sağlamlığın yordayıcıları arasında yer alan dışadönüklüğün psikolojik sağlamlığa ilişkin risk faktörlerini azaltmak ve koruyucu faktörleri arttırmak noktasında bireylerin ihtiyaç duyduğu kaynaklara ulaşmasında bireye destek olduğu söylenebilecektir.

Beş faktör kişilik özelliklerinin bir başka alt boyutu olan nevrozizm de üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak ve tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın yordayıcısı olduğu bulgusu yukarıda belirtilen (Fayombo, 2010; Özer, 2013; Topçu; 2017) araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Araştırma kapsamında nevrozizmin üniversiteye giriş sınavını fırsat veya tehdit olarak görme durumundan etkilenmeksizin psikolojik sağlamlığın negatif yönlü ve anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Nevrotizmin psikolojik sağlamlığı negatif yönlü yordaması yine nevrozizm tanımıyla anlam kazanmaktadır. Nevrotizm düzeyi yüksek bireylerde stres, kaygı, güvensizlik, öfke gibi olumsuz durum ve duyguların hakim olduğu bilinmektedir (Burger, 2006; Cloninger, 2009; Schultz ve Schultz, 2009). Bu bağlamda yüksek nevrozizm düzeyine sahip bireylerin yaşam karşısında güçlü duruşu temsil eden psikolojik sağlamlığı negatif yönlü yordaması; zorluklar karşısında şikayet eden, stresle baş etmekte zorlanan ve güvensizlik yaşayan bireylerin yaşamda karşılaşacağı potansiyel güçlüklerle açıklanabilecektir. Aynı zamanda psikolojik sağlamlığı yordamak noktasında nevrozizmin önemli ve anlamlı olması, psikolojik sağlamlık kavramıyla da açıklanabilecektir. Bireyin psikolojik sağlamlığı bu çalışmada da görüldüğü gibi üniversiteye giriş sınavı gibi durumlara ilişkin algısına göre anlamlı şekilde farklılık gösterebilmektedir. Bu durum bireyin yaşamında karşılaştığı zorluklara ilişkin algısının psikolojik sağlamlığı noktasında önem kazandığını göstermektedir. Nevrotizm düzeyi yüksek bireylerin yaşam karşısında olumsuz bir algıya sahip olduğu, bu durumun ise psikolojik sağlamlıklarının gelişmesini güçleştireceği söylenebilecektir.

Araştırma kapsamında beş faktör kişilik özelliklerinin alt boyutlarından olan deneyime açıklığın üniversite sınavını tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın negatif yönlü ve anlamlı düzeyde yordayıcısı olduğu ancak üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören bireylerin psikolojik sağlamlıklarının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Fayombo (2010) ve Özer (2013) tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda ulaşılan bulgulardan olan deneyime açıklığın psikolojik sağlamlığın pozitif yönlü ve anlamlı bir yordayıcısı olduğu bulguları ve Topçu (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada deneyime açıklığın psikolojik sağlamlığın anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulgusuyla mevcut araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermemektedir. Hayatta karşılaşılan yeniliklerle tanışmakta istekli oluş, geleneklerden bağımsız düşünebilmek deneyime açıklık düzeyi yüksek olan bireylerin özellikleri arasında yer almakta ve deneyime açıklık düzeyi

yüksek bireyler sanatsal, hayal gücü yüksek, orijinal, çeşitlilik arayan, bağımsız, cesur, yaratıcı ve entelektüel merak sahibi kişiler olarak betimlenmektedir (Burger, 2006; Costa ve McCrae, 1986c'den aktaran McCrae ve Costa, 2006; Cloninger, 2009; Schultz ve Schultz, 2009). Bu çerçevede yeniliklere açık oluşu gösteren deneyime açıklığın üniversite sınavını tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının negatif yönlü ve anlamlı bir yordayıcısı olmasının çalışmanın gerçekleştirildiği 2017-2018 yılında yapılan sınav sistemi değişiklikleri ile açıklanabilir. Üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak algılayan lise son sınıf öğrencileri, süreç boyunca sınav sistemine ilişkin yaşanan değişimlerden ve getirilen yeniliklerden kaynaklanan belirsizliğe yoğun bir şekilde maruz kalmışlardır. Bu durum üniversite sınavını tehdit olarak algılayan öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarında deneyime açıklık özelliğinin bir risk faktörü olmasına yol açtığı şeklinde ifade edilebilir.

Araştırmada sınavı fırsat olarak gören lise son sınıf öğrencilerinin psikolojik sağlamlıklarının yordayıcıları arasında deneyime açıklık kişilik özelliğinin olmaması dikkat çekici bir bulgudur. Bu bulgu da öğrencilerin üniversiteye giriş sınavına ilişkin algılarıyla açıklanabilecektir. Mevcut değişimlere ve sınav sistemine rağmen üniversiteye giriş sınavına ilişkin olumlu duygulara sahip olan ve sınavı fırsat olarak algılayan bireylerin, onları sık sık karşılaştıkları değişim ve yeniliklerden olumsuz olarak etkilenmeksizin süreç odaklı hareket ettikleri düşünülmektedir. Buradan hareketle üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören bireylerin psikolojik sağlamlıklarının, zaten olumlu bir algıya sahip oldukları üniversiteye giriş sınavında gerçekleşen değişimlerle farklılık göstermediği düşünülmektedir.

Araştırmada beş faktör kişilik özelliklerinin alt boyutlarından olan yumuşak başlılığın üniversite sınavını tehdit olarak gören lise son sınıf öğrencilerinde psikolojik sağlamlığın anlamlı düzeyde yordayıcısı olduğu ancak üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören bireylerin psikolojik sağlamlıklarının anlamlı bir yordayıcısı olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yumuşak başlılık diğer insanlarla uyumu ve diğerlerine yönelik olumlu duyguları temsil eden bir kişilik özelliğidir (Burger, 2006; Costa ve McCrae, 1986c'den aktaran McCrae ve Costa, 2006; Cloninger, 2009; Schultz ve Schultz, 2009). Mevcut araştırmada üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılayan, yani sınava ilişkin umut gibi olumlu duygulara sahip bireylerin psikolojik sağlamlıklarının, üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak gören, yani sınava ilişkin öfke-sitem, korku ve stres gibi olumsuz duygulara sahip bireylere göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulguna ulaşılmıştır. Bu bağlamda olumlu duygulara sahip olmanın psikolojik sağlamlık noktasında belirleyici bir özellik olduğu düşünülmektedir. Üniversiteye giriş sınavını tehdit olarak gören bireylerde diğerlerine yönelik olumlu duygulara ve güvene sahip olmakla karakterize edilen yumuşak başlılığın psikolojik sağlamlığın anlamlı düzeyde yordayıcısı olduğu bulgusunun; olumlu duygulara sahip olmanın ve güvenilebilir bir çevreye sahip olma algısının doğal bir sonucu olduğu düşünülmektedir.

Üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak algılayan bireylerin psikolojik sağlamlıkları noktasında yumuşak başlılığın anlamlı bir yordayıcı olmaması ise üniversiteye giriş sınavı gibi sık sık değişen ve belirsizlik yaratan bir olguya karşı bile umut gibi olumlu bir duyguya sahip olmalarıyla açıklanabilecektir. Mevcut araştırmada üniversite sınavını fırsat olarak gören bireylerin sahip oldukları olumlu perspektifle birlikte üniversite sınavını tehdit olarak gören bireylere göre daha yüksek psikolojik sağlamlık düzeyine sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulguyla birlikte değerlendirildiğinde yumuşak başlılığın, zaten güven ve olumlu duygulara sahip olan ve üniversiteye giriş sınavını fırsat olarak gören bireylerin psikolojik sağlamlıklarında anlamlı bir yordayıcı olmamasının anlam kazandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak lise son sınıf öğrencilerin psikolojik sağlamlıklarında üniversite sınavına ilişkin algılarının temel belirleyici olduğu, bu nedenle üniversite sınavına ilişkin olumlu algılar geliştirmenin önemli olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda okul rehberlik programlarında üniversiteye giriş sınavına ilişkin bilgilendirmeler ile sınava hazırlık sürecindeki öğrencilerin üniversiteye giriş sınavına ilişkin yaygın korku ve stresinin azaltılması ve hedeflerine ilişkin motivasyonlarını arttırmaya yönelik seminer, psiko-eğitim ya da bireyle ve grupla psikolojik danışma gibi çalışmalara yer verilmesinin sürece destek olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca ebeveynler ve öğretmenler ile gerçekleştirilecek bilgilendirme çalışmaları ile tüm paydaşların üniversiteye giriş sınavına ilişkin ortak algıyı olumlu desteklemeleri ve öğrencilerin olumlu algı geliştirmelerine ilişkin destek sunmaları açısından fayda sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada beş faktör kişilik özelliklerinin psikolojik sağlamlık üzerinde temel bir belirleyici olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır. Bu bağlamda bireylerin yaşamlarındaki koruyucu faktörlerin artırılması, risk faktörlerinin azaltılması ve psikolojik sağlamlığa ilişkin yaşantıların zenginleştirilmesine ilişkin gerçekleştirilecek çalışmalarda bireylerin kişilik özelliklerinin dikkate alınarak çalışmaların planlanmasının çalışmaların etkililiği ve işlevselliği açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Alanyazında lise son sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavına ilişkin algılarının sınırlı sayıda araştırmada incelendiği ve pek çok birey için hayati önem taşıyan üniversiteye giriş sınavlarının bireyler üzerindeki etkilerine dair sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu konuya ilişkin daha fazla çalışma yapılması ve yapılacak çalışmalardan ulaşılan sonuçların değerlendirilmesinin üniversiteye giriş sınavı olgusunun daha iyi anlaşılabilir olarak öğrenciler üzerinde oluşturduğu baskının anlaşılabilirliği ve bu zorlayıcı bir sürece ilişkin tedbirler alınabilmesi açısından işlevsel olabileceği düşünülmektedir.

Bu araştırmada elde edilen veriler, araştırmada kullanılan ölçeklerin toplam puanları ve kişisel bilgi anketinde yer alan sorularla sınırlıdır. Bu bağlamda ebeveyn, öğretmen ve öğrenci örneklemelerinde farklı değişkenlerin ve ölçeklerin alt boyutlarıyla birlikte kullanılmasının, araştırmalardan elde edilebilecek sonuçları zenginleştirerek alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırma karma desen ile yürütülen bir çalışma olduğu için nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Yapılacak nitel çalışmalar ile farklı örneklerde öğrencilerin algılarının tespit edilmesinin ve üniversiteye hazırlık sürecini kapsayan çalışmaların gerçekleştirilmesinin alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın gerçekleştirilmesi için gereken planlama, izinlerin alınması, veri setinin oluşturulması, verilerin toplanması, verilerin analizi ve araştırmanın raporlaştırılması süreçlerinde her iki araştırmacı da eşit düzeyde çalışmış ve sürecin tüm aşamalarını birlikte yürütmüşlerdir.

Çatışma Beyanı

Bu araştırma herhangi bir kurum, kuruluş, araştırmacı ya da katılımcının zarara uğramayacağı şekilde düzenlenmiştir. Araştırma sürecinde çalışmanın değerlendirilmesine ilişkin verilecek kararı olumsuz etkileyecek herhangi bir iş birliği söz konusu değildir. Ayrıca araştırmacıların şahsına yönelik hiçbir kâr amacı güdülmeden araştırma süreci gerçekleştirilmiştir. Herhangi bir kurum kuruluş, araştırmacılar ve katılımcıları zarara

uğratmayacak şekilde düzenlenmiş ve araştırmacıların şahsına yönelik herhangi bir kâr amacı güdülmeden yürütülmüştür. Araştırma yazarlar tarafından bağımsız ve tarafsız şekilde tamamlanmıştır.

Kaynakça

- Akın, M. A. ve Minaz, M. B. (2018). Metaphoric perceptions of secondary school students related to central examination. *International Journal of Progressive Education*, 14(6), 152-167. <https://doi.org/10.29329/ijpe.2018.179.12> adresinden 15.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Arslan, G. (2015). Çocuk ve Genç Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin (ÇGPSÖ-12) psikometrik özellikleri: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(16), 1-12. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/57186> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Ay, T. (2018). *Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin depresif belirti yaygınlığı ile stresle başa çıkma tarzları arasındaki ilişki*. (Yayın No: 519870) [Yüksek Lisans Tezi, Haliç Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Aydoğdu, E. (2008). *İlköğretim okullarındaki öğrenci ve öğretmenlerin sahip oldukları okul algıları ile ideal okul algılarının metaforlar (mecazlar) yardımıyla analizi*. (Yayın No: 177265) [Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Bacanlı, H., İlhan, T. ve Aslan, S. (2009). Beş Faktör Kuramına dayalı bir kişilik ölçeğinin geliştirilmesi: Sıfatlara Dayalı Kişilik Testi (SDKT). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 261-279. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/256271> adresinden 02.11.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Bartone, P. T., Roland, R. R., Picano, J. J. ve Williams, T. J. (2008). Psychological hardiness predicts success in US Army Special Forces candidates. *International Journal of Selection and Assessment*, 16(1), 78-81. Retrieved September, 8, 2021, <https://doi.org/10.1111/j.1468-2389.2008.00412.x>
- Baş, G. ve Kıvılcım, Z. S. (2019). Türkiye'de öğrencilerin merkezi sistem sınavları ile ilgili algıları: Bir metafor analizi çalışması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 639-667. <http://enadonline.com/tr/arsiv/cilt-7-sayi-2/turkiye-de-ogrencilerin-merkezi-sistem-sinavleri-ile-ilgili-algilari-bir-metafor-analizi-calismasi/> adresinden 03.05.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Beauvais, F. ve Oetting, E. R. (1999). Drug use, resilience, and the myth of the golden child. (M. D. Glantz ve J. L. Johnson, Ed.). *Resilience and Development: Positive Life Adaptations* içinde (ss. 101-107). New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers. http://dx.doi.org/10.1007/0-306-47167-1_5 adresinden 03.09.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Bedir Erişti, S. D. (2011). Bilimsel araştırma yöntemleri. (A. A. Kurt, Ed.) *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* içinde (ss. 1-18). Anadolu Üniversitesi.
- Bıçkur, B. (2015). *Üniversite sınavına girecek öğrencilerin sınav kaygısı benlik saygısı ve anne baba tutumu arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayın No: 427581) [Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Burger, J. M. (2021). *Kişilik*. (İ. D. Erguvan Sarioğlu, Çev.) Kaknüs Yayıncılık. (Orijinal eser basım yılı 2006).
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (20. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Carr, A. (2011). *Positive Psychology: The science of happiness and human strengths*. Routledge.
- Cloninger, S. (2009). *Theories of personality: Understanding persons*. (5.Baskı). Pearson Education International.
- Çakmak, A., Şahin, H. ve Demirbaş, E. A. (2017). 7. ve 8. sınıf ortaokul öğrencilerinin sınav kaygısı ve benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1-9. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.315182> adresinden 24.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Çetin, F., Yeloğlu, H. O. ve Basım, H. N. (2015). Psikolojik dayanıklılığın açıklanmasında beş faktör kişilik özelliklerinin rolü: bir kanonik ilişki analizi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(75), 81-92. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRnMU9EWTFOUT09/psikolojik-dayaniklilikin-aciklanmasinda-bes-faktor-kisilik-ozelliklerinin-rolu-bir-kanonik-iliski-analizi> adresinden 24.02.2018 tarihinde erişilmiştir.

- Demirbaş, N. (2010). *Yaşamda anlam ve yılmazlık*. (Yayın No: 265337) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 28.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlık Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-102. <https://www.journalofhappiness.net/frontend/articles/pdf/v03i01/77.pdf> adresinden 28.03.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Ekici, G. (2005). Lise öğrencilerinin öğrenci seçme sınavına (öss) yönelik tutumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(2005), 82-90. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/87716> adresinden 28.3.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Elmacı, S. (2015). *Kamu Personeli Seçme Sınavı ve Alan Bilgisi sınavına ilişkin öğretmen görüşlerinin ve metaforik algılarının belirlenmesi*. (Yayın No: 413688) [Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 28.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Erdoğan, S., Şanlı, H. ve Şimşek Bekir, H. (2005). Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi öğrencilerinin üniversite yaşamına uyum durumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(2), 479-496. <https://app.trdizin.gov.tr/makale/TVRFM01qUTNOdz09/gazi-universitesi-egitim-fakultesi-ogrencilerinin-universite-yasamina-uyum-durumlari-> adresinden 09.09.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Fayombo, G. (2010). The relationship between personality traits and psychological resilience among the Caribbean Adolescents. *International Journal of Psychological Studies*, 2(2), 105-116. <https://doi.org/10.5539/ijps.v2n2p105> adresinden 28.08.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Fetah, E., Çelik, İ. ve Aktürk, A. O. (2014). Ortaokul öğrencilerinin Facebook algısı: Bir metafor analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 22(2), 635-648. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/209926> adresinden 06.09.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Field, A. (2013) *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. New York: Sage.
- Gander M. J. ve Gardiner H. W. (2015). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (A. Dönmez, N. Çelen ve B. Onur, Çev.). İmge Kitabevi. (Orijinal eser basım yılı 2007)
- Garnezy, N. ve Masten, A. S. (1986). Stress, competence and resilience: Common frontiers for therapist and psychopathologist. *Behavior Therapy*, 17(1), 500-521. [https://doi.org/10.1016/S0005-7894\(86\)80091-0](https://doi.org/10.1016/S0005-7894(86)80091-0) adresinden 28.03.2017 tarihinde erişilmiştir.
- George, D. ve Mallery, P. (2016). *IBM SPSS Statistics 23 step by step: A simple guide and reference*. Routledge.
- Grotberg, E. H. (1996). *The International Resilience Project findings from the research and the effectiveness of interventions*. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED419584.pdf> adresinden 28.08.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Güngör Aytar, F. A. ve Kurtoğlu Karataş, B. (2017). Lise öğrencilerinin üniversite sınavı kavramına ilişkin metaforik algılarının incelenmesi. (O. N. Akfırat, D. F. Staub ve G. Yavaş, Ed.) *Current databases on education* içinde (ss. 63-80). İstanbul: IJOPEC Publication.
- Henderson, N. ve Milstein, M. M. (2003). *Resiliency in schools: Making it happen for students and educators* (Updated Edition). Corwin Press.
- Hevedanlı, M. ve Ekici, G. (2011). Lise öğrencilerinin Öğrenci Seçme Sınavına (ÖSS) yönelik tutumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi (Diyarbakır İli Örneği). *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2011), 64-79. http://zgefdergi.com/Makaleler/345514704_17_05_Hevedanlı-Ekici.pdf adresinden 28.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Hutchinson, A. K., Stuart, A. D. ve Pretorius, H. G. (2011). The relationships between temperament, character strengths and resilience. (I. Brdar, Ed.) *The Human Pursuit of Well-Being: A Cultural Approach* içinde (ss. 133-144). https://doi.org/10.1007/978-94-007-1375-8_12 adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.

- Işık, Ş. (2016). Türkiye’de kendini toparlama gücü konusunda yapılmış araştırmaların incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 6(45), 65-76. <http://pdrdergisi.org/index.php/pdr/article/view/151/420> adresinden 05.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Kaçan Softa, H., Ulaş Karaahmetoğlu, G. ve Çabuk, F. (2015). Lise son sınıf öğrencilerinin sınav kaygısı ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Kastamonu Üniversitesi Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(4), 1481-1494. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/209782> adresinden 09.09.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Karaçor, M. (2017). *Üniversite sınavına hazırlanan öğrenciler arasında duygu düzenleme, anne-baba tutumu ve sınav kaygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayın No: 651498) [Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 15.08.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Karadeniz, O. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği 4. sınıf öğrencilerinin KPSS algıları: Metaforik bir analiz çalışması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 17(3), 729-746.
- Karadeniz, O., Er, H. ve Tangülü, Z. (2014). 8. sınıf öğrencilerinin SBS’ye yönelik metaforik algıları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(15), 64-81. <https://www.academia.edu/30071514/8. Sınıf Öğrencilerinin SBS ye Yönelik Metaforik Algı arı> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Kararırmak, Ö. (2006). Psikolojik sağlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(26), 129-142. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tpdrd/article/view/1058000273> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. (17. Baskı). Nobel Yayıncılık.
- Karaşahinoğlu, A. (2015). *Öğrencilerin metaforik sınav algıları ile velilerin okula yönelik görüşleri arasındaki ilişki*. (Yayın No: 396155) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 25.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Kelecioğlu, H. (2002). Ortaöğretim öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavları ve sınavın öğrenimlerine etkisi hakkındaki görüşleri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(23), 135-144. <https://dergipark.org.tr/download/article-file/87911> adresinden 25.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Koçak, D., Doğan Gül, Ç., Gül, E. ve Çokluk Bökeoğlu, Ö. (2017). Öğrencilerin sınav kavramına yönelik metaforlarının incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi KEFAD*, 18(3), 415-434. http://kefad.ahievran.edu.tr/InstitutionArchiveFiles/f44778c7-ad4a-e711-80ef-00224d68272d/d1a3a581-af4a-e711-80ef-00224d68272d/Cilt18Sayi3/1a5fa187-9588-4a5e-b9e3-75ab9e2add48_20171228024.pdf adresinden 25.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Koçoğlu, E. ve Kaya, F. (2016). Türkiye’de ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin sınav kavramına yönelik metaforik farkındalıkları. *Electronic Turkish Studies*, 11(19), 579-600. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.11154> adresinden 25.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Korkut-Owen, F., Demirbaş-Çelik, N. ve Doğan, T. (2017). Üniversite öğrencilerinde iyilik halinin yordayıcısı olarak psikolojik sağlık. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(64-Ek Sayı), 1461-1479. <https://doi.org/10.17755/esosder.300405> adresinden 09.09.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Kulaksızoğlu, A. (1991). Üniversiteye giriş sınavına hazırlanmak için bir özel dershaneye devam eden öğrencilere uygulanan “öğrenci bilgi formunun” sonuçları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3), 171-185. <https://dergipark.org.tr/maruabbd/issue/352/2342> adresinden 25.09.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Liebenberg, L., Ungar, M. ve Vijver, F. V. (2012). Validation of the child and youth resilience measure-28 (CYRM-28) among Canadian youth. *Research on Social Work Practice*, 22(2), 219-226. <https://doi.org/10.1177/1049731511428619> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Luthar, S. S. (2006). Resilience in development: A synthesis of research across five decades. (D. Cicchetti ve D. J. Cohen, Ed.) *Developmental Psychopathology: Theory and Method* (2. Baskı), (ss. 739-795). Wiley.

- Luthar, S. S. ve Cicchetti, D. (2000). The construct of resilience: Implications for interventions and social policies. *Development and Psychopathology*, 12(200), 857-885. <https://doi.org/10.1017/s0954579400004156> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Luthar, S. S. ve Zigler, E. (1991). Vulnerability and competence: A review of research on resilience in childhood. *American Journal of Orthopsychiatry*, 61(1), 6-22. <https://doi.org/10.1037/h0079218> adresinden 03.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Luthar, S. S., Cicchetti, D. ve Becker, B. (2000). Research on resilience: Response to commentaries. *Child Development*, 71(3), 573-575. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00168> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Masten, A. S. ve Obradovic, J. (2006). Competence and resilience in development. *Annals of the New York Academy Sciences*, 1094, 13-27. Retrieved January 2, 2017, <https://doi.org/10.1196/annals.1376.003> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Masten, A. S. ve Powell, J. L. (2003). A resilience framework for research, policy and practice. (S. S. Luthar, Ed.) *Resilience and Vulnerability: Adaptation in the context of childhood adversities* içinde (ss.1-8). UK: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511615788.003> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Masten, A. S., Best, K. M. ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(1990), 425-444. <https://doi.org/10.1017/S0954579400005812> adresinden 07.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Masten, A. S., Cutuli, J. J., Herbers, J. E. ve Reed, M. G. J. (2009). Resilience in development. (S. J. Lopez ve C. R. Snyder, Ed.) *The Oxford handbook of positive psychology* içinde (2. Baskı, ss.117-131).
- McCrae, R. R. ve Costa, P. T. J. (2006). *Personality in adulthood: A Five Factor Theory perspective*. (2. Baskı). The Guilford Press.
- Obradović, J., Bush, N. R., Stamperdahl, J., Adler, N. E. ve Boyce, W. T. (2010). Biological sensitivity to context: The interactive effects of stress reactivity and family adversity on socioemotional behavior and school readiness. *Child development*, 81(1), 270-289. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2009.01394.x> adresinden 07.11.2021 tarihide erişilmiştir.
- Oktan, V. (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayın No: 231764) [Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 02.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- ÖSYM (2018a). 2018 Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS) kılavuzu. https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2018/YKS/KILAVUZ_28062018.pdf adresinden 02.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- ÖSYM (2018b). 2018 YKS değerlendirme raporu. <https://dokuman.osym.gov.tr/pdfdokuman/2018/GENEL/YKSDegradapor06082018.pdf> adresinden 02.08.2018 tarihinde erişilmiştir.
- ÖSYM (2018c). 2018-YKS adaylarının dikkatine! <https://www.osym.gov.tr/TR,15090/2018-yks-adaylarinin-dikkatine-05062018.html> adresinden 02.08.2018 tarihinde erişilmiştir.
- ÖSYM (2019). ÖSYM Hakkında. <https://www.osym.gov.tr/TR,8789/hakkinda.html> adresinden 2.3.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yöntem bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343. <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ogusbd/article/view/5000080951> adresinden 02.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Özer, E. (2013). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik sağlamlık düzeylerinin duygusal zeka ve beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi*. (Yayın No: 347489) [Doktora Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 02.01.2017 tarihinde erişilmiştir.

- Özer, E. ve Deniz, M. E. (2014). An investigation of university students resilience level on the view of trait emotional EQ. *Elementary Education Online*, 13(4), 1240-1248. <https://doi.org/10.17051/ieo.2014.74855> adresinden 02.01.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Place, M., Reynolds, J., Cousins, A. ve O'Neill, S. (2002). Developing a resilience package for vulnerable children. *Child And Adolescent Mental Health*, 7(4), 162-167. <http://dx.doi.org/10.1111/1475-3588.00029> adresinden 02.10.2016 tarihinde erişilmiştir.
- Robson, C. (2015). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Gerçek dünya araştırması*. (Ş. Çınkır ve N. Demirkasimoğlu, Çev. Ed.). Anı Yayıncılık.
- Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 1(55), 459-496. <http://www.kuey.net/index.php/kuey/article/view/844> adresinden 01.09.2018 tarihinde erişilmiştir
- Saban, A. (2009). Öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326. <http://www.ogrenmen.com/wp-content/uploads/2015/06/268-505-2-PB.pdf> adresinden 02.03.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Schultz, D. P. ve Schultz, S. E. (2009) *Theories of personality*. Wadsworth.
- Sezgin Nartgün, Ş. ve Gökçer, İ. (2014). Pedagojik formasyon eğitimi alan öğretmen adaylarının mesleklerine, geleceğine, istihdamlarına ve eğitim politikalarına ilişkin metaforik algıları. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(4), 57-69. <http://dx.doi.org/10.19160/e-ijer.56142> adresinden 23.08.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Shiner, R. L. ve Masten, A. S. (2014). Childhood personality as a harbinger of competence and resilience in adulthood. *Dev Psychopathol.*, 24(2), 507-528. <https://doi.org/10.1017/S0954579412000120> adresinden 28.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Tabachnick, B. G., ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Allyn & Bacon/Pearson Education.,
- Temli Durmuş, Y. (2017). Meslek lisesi 12. sınıf öğrencilerinin üniversiteye giriş sınavı kaygıları ve beklentileri üzerine nitel bir çalışma. *Journal of Human Sciences*, 14(4), 4826-4837. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/5148> adresinden 28.9.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Terzi, Ş. (2008). Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılıkları ve algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 1-11. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/200202> adresinden 08.09.2021 tarihinde erişilmiştir.
- Tiainen, A. M., Männistö, S., Lahti, M., Blomstedt, P. A., Lahti, J., Perälä, M. M., Räikkönen, K., Kajantie, E. ve Eriksson, J. G. (2013). Personality and dietary intake: Findings in the Helsinki Birth Cohort study. *PLoS One*, 8(7), 1-8. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0068284> adresinden 28.11.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Topçu, F. (2017). *Üniversite öğrencilerinin psikolojik dayanıklılık düzeylerinde beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı etkisinin incelenmesi*. (Yayın No: 480385) [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 15.10.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Ungar, M. (2008). Resilience across cultures. *British Journal of Social Work*, 1(38), 218-235. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcl343> adresinden 09.05.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Ungar, M. (2016). *The child and youth resilience measure (CYRM) child version: User's manual*. Kanada: Resilience Research Centre. <http://www.resilienceresearch.org/files/CYRM/Child%20-%20CYRM%20Manual.pdf> adresinden 09.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Ungar, M. ve Liebenberg, L. (2011). Assessing resilience across cultures using mixed methods: Construction of the child and youth resilience measure. *Journal of Mixed Methods Research*, 20(10), 1-24. <https://doi.org/10.1177/1558689811400607> adresinden 09.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Ünal, M. (2013). *Lise öğrencilerinin akademik güdülenme düzeylerinin bazı değişkenler açısından yordanması*. (Yayın No: 342326) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi.] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 12.9.2021 tarihinde erişilmiştir.

- Werner, E. E. (2000). *Protective factors and individual resilience handbook of early childhood intervention* (E. Zigler, Ed.) (ss.15-132). Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511529320.008> adresinden 09.05.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Wright, M. O., Masten, A. S ve Narayan, A. J. (2013). Resilience processes in development: Four waves of research of positive adaptation in the context of adversity. *Handbook of Resilience in Children*, 15-37. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-3661-4_2 adresinden 02.06.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Yates, T. M., Tyrell, F. ve Masten, A. S. (2014). Resilience theory and the practice of positive psychology from individuals of societies. (S. Joseph, Ed.) *Positive Psychology in Practice: Promoting Human Flourishing in Work, Health, Education, and Everyday Life* (2. Baskı, ss. 773-788). <https://doi.org/10.1002/9781118996874.ch44> adresinden 02.06.2017 tarihinde erişilmiştir.
- Yavuzer, H. (2016). *Çocuk psikolojisi*. (39. Baskı). Remzi Kitabevi.
- Yılmaz Aydın, D. (2018). *Üniversite sınavına hazırlanan öğrencilerin sınav kaygısı, bağlanma stilleri ve annelerinin kaygı düzeyleri*. (Yayın No: 530854) [Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi] YÖK Ulusal Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> adresinden 05.01.2019 tarihinde erişilmiştir.

Extended Abstract

Introduction

Individuals in adolescence period, which covers mostly the high school years in Turkey, struggle with both the developmental problems of the period and the university entrance exam, which determines their future. Moreover, this struggle can lead to uneasiness, anxiety and stress (Ekici, 2005). It is well known that frequentative changes in the examination system affect university-bound students negatively (Güngör Aytar & Kurtoğlu Karataş, 2017). However, some individuals, contrary to expectations, can accommodate themselves positively by adapting to the current situation (Hutchinson et al., 2011; Luthar & Zigler, 1991; Grotberg, 1996). There are also a lot of research findings related to a potential which highlights the individuals' developments by encountering compelling experiences (Masten & Powell, 2003; Yates et al., 2014). Within this scope, the differences in response to the negative life events such as university entrance exam and the compelling circumstances like stress and trauma are explained by "resilience". Resilience is described as the capacity to choose the ways which support the individuals' health in the face of adversity and challenge and which make him feel good and which are culturally meaningful and acceptable (Ungar, 2008). Resilience matters in the process of coping with a serious stressor such as the university entrance exam. And the aim of this study is to reveal the metaphors and resilience levels of senior high school students regarding the university entrance exam in terms of their perceptions towards the university entrance exam and their five-factor personality traits. The aim of this study is to reveal the metaphors and resilience levels of senior high school students regarding the university entrance exam in terms of their perceptions towards the university entrance exam and their five-factor personality traits. In accordance with this general aim, the study sought to answer the following questions: "What are the metaphors of senior high school students regarding the university entrance exam?" "Do the resilience levels of high school seniors who perceive the university entrance exam as an opportunity or threat differ significantly?", "Do five-factor personality traits predict their resilience according to their perception of the entrance exam as an opportunity or threat?".

Method

This research is a descriptive study aiming to reveal the resilience levels of senior high school students in the context of their metaphorical perception of the university entrance exam and the predictive efficiency of five-factor personality traits according to their perception of the university entrance exam as opportunity or threat. In line with this purpose, the simultaneous design of the mixed method, which includes the use of qualitative and quantitative data together, was used in the study (Bedir Erişti, 2011; Robson, 2015). In the qualitative dimension of the study, it is aimed to describe the perceptions of senior high school students regarding the university entrance exam through metaphors. For this purpose, metaphors which were produced by the participants were analyzed by using content analysis (Aydoğdu, 2008; Saban, 2008; Saban, 2009). In the quantitative dimension of the study, it is aimed to examine the resilience of senior high school students in terms of their perceptions of the university entrance exam and to examine the five-factor personality traits predictive efficiency of their resilience according to their perception of the university entrance exam as an opportunity or threat. For this purpose, the quantitative dimension of the study includes the correlational survey model

(Büyüköztürk et al., 2016; Karasar, 2007). 971 high school senior students who are studying in state high schools in the province of Eskişehir during 2017 to 2018 academic year and preparing for the university entrance exam constituted the study group of the research. In the study, Children and Youth Resiliency Measure (CYRM), Adjectives Based Personality Scale and Personal Information Form developed by the researcher were used to collect data. In the analysis, descriptive statistics, content analysis, t-test, one-way ANOVA and stepwise regression analysis were used depending on the research questions.

Findings

In the study, firstly, the metaphors of the senior high school students regarding the university entrance exam were examined. Within this framework, first of all, the answers of the senior high school students to the question “University entrance exam is like....., because.....” were themed under expert supervision. When the metaphors of high school students regarding the university entrance exam were examined, it was observed that 27.9% of the participants saw the university entrance exam as an opportunity and their metaphors were categorized as hope; 68.9% of the participants saw the university entrance exam as threat and 20.9% of the metaphors classified in this upper category produced metaphors containing fear, 32.6% anger-reproach, and 15.4% stress; 3.1% of the participants produced metaphors that were evaluated in the neutral category as their metaphorical perceptions about the exam could not be classified as an opportunity or threat. In this study, secondly, it was aimed to examine the resilience levels of senior high school students regarding the university entrance exam according to their metaphoric perception. In line with this purpose, the metaphors of senior high school students regarding their perception of the university entrance exam were categorized, when these categories and resilience levels of senior high school students were analyzed, it was observed that the highest average was hope ($\bar{x}=112.86$), the lowest average was neutral ($\bar{x}=106.65$), which were categorized as the metaphors of the senior high school students and the resilience levels of senior high school students whose metaphors are in other categories were observed to be close to each other. Besides, it was found that the lowest resilience score was in the category of anger-reproach ($x = 58.00$). In this study, the resilience of hope category metaphors and metaphors of fear, anger-reproach, stress category were also compared according to the positive evaluation of the exam as an opportunity or the negative evaluation of the exam threat. In the study, it was found that the resilience levels of students who regard the exam as an opportunity was significantly higher than those of who regard the exam as threat. In the study, finally, it was aimed to investigate the predictability of resilience of five-factor personality traits the sub-dimensions of which are neuroticism, extraversion, openness, agreeableness, conscientiousness of senior high school students according to their perception of the university entrance exam as an opportunity or threat. In this context, the predictability of resilience of students who perceive university entrance exam as an opportunity was revealed to be conscientiousness ($\beta=.27$), extraversion($\beta=.26$) and neuroticism($\beta=-.16$) ($F(3-267)=29.93$, $p<.001$), respectively. Finally, the predictability of resilience of students who perceive university entrance exam threat was found to be respectively conscientiousness($\beta=.30$), extraversion($\beta=.25$), neuroticism($\beta=-.14$), openness($\beta=-.15$) and agreeableness($\beta=.08$).

Conclusion and Discussion

The resilience of the individuals who categorize the perception of university entrance exam as “evaluating the exam as an opportunity” is significantly higher than those who evaluate the exam as threat. In this context, it can be stated that being psychologically resilient is a necessity for individuals to confront difficulties. When the predictors of resilience of individuals perceiving the university entrance exam as an opportunity or threat with respect to their personal traits were analyzed, conscientiousness was found to be the most important predictor in both groups. Conscientiousness represents features such as planning and self-discipline which individuals need in the face of challenging experiences in their lives independently of perceiving university entrance exam which is a serious stressor as an opportunity or threat. In this context, it can be said that conscientiousness predicts resilience due to the definition and the nature of conscientiousness (Burger, 2006; Cloninger, 2009; Schultz & Schultz, 2009). And neuroticism predicts the resilience negatively in both groups. It is known that adverse conditions and emotions such as stress, anxiety, distrust, anger prevail in individuals with high neuroticism level (Burger, 2006; Cloninger, 2009; Schultz & Schultz, 2009). In the study, it is a remarkable finding that openness is not among the predictors of the resilience of senior high school students who perceive the exam as an opportunity. In the study, it was found that individuals with positive perspective who see the university exam as an opportunity have a higher level of resilience compared to individuals who see the university exam threat. With the evaluation of this finding, it is thought that agreeableness is not a meaningful predictor of the resilience of individuals who already have confidence and positive feelings and see the university entrance exam as an opportunity.

As a result, it was revealed that the perceptions of senior high school students about the university exam are the main determinant on their resilience, therefore it is important to develop positive perceptions about the university exam. It can also be said that the personality traits of senior high school students are among the main determinants in the study. In this context, it is thought that providing information about the university entrance exam in school counselling programs and conducting activities such as seminars, psycho-education or psychological counseling with individuals and groups to reduce the common fear and stress of students in the process of preparing for the university entrance exam and to increase their motivation for their goals can support the process. In addition, it is thought that by means of catch-up works to be carried out with parents and teachers, with regards to supporting common perception for all stakeholders about the entrance exam and providing support for students to develop positive perception can be beneficial. Carrying out more studies on this subject and evaluation of the results obtained from the studies are thought to reduce the negative effects of university entrance exam on students which is a highly challenging process. In this respect, it can be said that there is a need for research results with larger samples and using different research methods together. Furthermore, the results of the research are limited to the data obtained from a senior high school students.

Contribution Rate of the Researchers

We declare that the authors contributed equally to the research.

Support and Acknowledgment

We thank Anadolu University for supporting the research with project number 1730E320 within the scope of Scientific Research Projects (BAP).

Statement of Conflict of Interest

We declare that there is no conflict of interest during the preparation and implementation of the research, data collection, interpretation of the results and writing of the article.